

A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTOK HELYZETE KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN

POLICYSOLUTIONS

FOUNDATION FOR EUROPEAN
PROGRESSIVE STUDIES
FONDATION EUROPÉENNE
D'ÉTUDES PROGRESSISTES

A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTOK HELYZETE KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN

Szerzők:

Bíró-Nagy András, Kadlót Tibor, Lafferton Sára, Lakner Márton

Foundation for European Progressive Studies
1000 Brussels, Rue Montoyer 40
www.feps-europe.eu

Policy Solutions
1065 Budapest, Révay utca 10.
www.policysolutions.hu

Táncsics Mihály Alapítvány
1066 Budapest, Jókai utca 6.
www.tancsicsalapitvany.hu

Copyright © 2016, FEPS // Policy Solutions // Táncsics Alapítvány

Kiadó: FEPS, Policy Solutions és Táncsics Alapítvány
Felelős kiadó és szerkesztő: Bíró-Nagy András
Szerzők: Bíró-Nagy András, Kadlót Tibor, Lafferton Sára, Lakner Márton

Design: FERLING
Nyomda: Alfadat Press

Tartalomjegyzék

Bevezetés / 5

Vezetői összefoglaló / 7

1 | A szociáldemokrata pártok régiós összehasonlításban / 11

- 1.1.** A kelet-közép-európai szociáldemokrata pártok választási eredményei / 11
- 1.2.** A kelet-közép-európai szociáldemokrata pártok kormányon / 17
- 1.3.** A kelet-közép-európai szociáldemokrata pártok értékrendje, szavazói és riválisai / 21

2 | A szociáldemokrata pártok Kelet-Közép-Európában – Esettanulmányok / 27

- 2.1.** Ausztria – Osztrák Szociáldemokrata Párt (Sozialdemokratische Partei Österreichs) / 27
- 2.2.** Cseh Köztársaság – Cseh Szociáldemokrata Párt (Česká strana sociálně demokratická) / 33
- 2.3.** Horvátország – A Horvát Szociáldemokrata Párt (Socijaldemokratska partija Hrvatske) / 39
- 2.4.** Lengyelország – Demokratikus Baloldali Szövetség (Sojusz Lewicy Demokratycznej) / 45
- 2.5.** Magyarország – Magyar Szocialista Párt / 51
- 2.6.** Románia – Szociáldemokrata Párt (Partidul Social Democrat) / 56
- 2.7.** Szlovákia – Irány–Szociáldemokrácia (SMER–sociálna demokracia) / 63

Bevezetés

Az utóbbi évtizedben a szociáldemokrata pártok teret vesztek Kelet-Közép-Európában. A régiós viszonylatban összességében kétségtelenül megfigyelhető trend azonban nem minden országot érint egyforma mértékben. Míg egyes országokban a szavazatvesztés ellenére a kormányzás továbbra is realitás vagy legalábbis reális esély a szociáldemokrata pártnak, addig arra is van példa, hogy a küzdelem a túlélésért vagy az újbóli megerősödésért megy. Általános trendként jelenik meg továbbá a pártrendszerbeli fokozott verseny. A korábban biztosnak hitt szavazótáborra egyre több, új, akár szélsőjobboldali, akár újbaloldali, zöld vagy liberális rivális is szemet vet, amit a régió pártjai különböző eredményességgel próbáltak eddig kivédeni. A kelet-közép-európai szociáldemokrata pártok nemcsak eredményességüket és pártrendszerbeli pozíciójukat tekintve sokszínűek, hanem értékrendjükben és szavazói összetételükben is.

E kiadvány a régióban kirajzolódó hasonlóságokat és különbségeket mutatja be, hét kelet-közép-európai ország (Ausztria, Csehország, Horvátország, Lengyelország, Magyarország, Románia és Szlovákia) szociáldemokrata pártjának esettanulmányán és azok

összehasonlításán keresztül. Tanulmányunkban minden vizsgált ország vezető szociáldemokrata pártjával foglalkozunk. Ezen pártok egyrészt magukat is szociáldemokrataként definiálják, másrészt az európai pártcsaládok közül is a szociáldemokraták között foglalnak helyett. Az adott országokon belüli radikális baloldali, zöld és liberális versenytársakra az egyes esettanulmányokban röviden kitérünk, de az elemzés fókuszában nem ők állnak. Az első fejezetben a Kelet-Közép-Európa szociáldemokrata pártjaira jellemző legfőbb trendeket mutatjuk be. A választási eredmények és a kormányzati tapasztalat mellett a pártok értékrendjét, szavazóit és pártrendszerbeli riválisait is áttekintjük. A tanulmány második felében a hét vizsgált ország legnagyobb szociáldemokrata pártjainak sikerességét, vállalt értékeit, választói összetételét és pártrendszerbeli kihívóit egyenként, esettanulmányok keretében mélyebben mutatjuk be.

Vezetői összefoglaló

Ha a régió meghatározó szociáldemokrata pártjainak utóbbi egy évtizedben elért választási eredményeit vizsgáljuk, egy erősen negatív trendet figyelhetünk meg. A kelet-közép-európai államok legutóbbi három országgyűlési választásának, valamint a 2009-es és 2014-es EP-választások eredményei alapján az látszik ugyanis, hogy a legtöbb vizsgált országban jelentősen csökkent a szociáldemokrata pártok szavazóbázisa. A régióban a horvát baloldal „szinten maradása” mellett csak Romániában volt képes a baloldal további szavazókat szerezni.

Ausztriában, Csehországban és Lengyelországban lineáris csökkenést láthatunk: ezekben az országokban parlamenti választásról választásra folyamatosan csökkent a szociáldemokrata pártok támogatóinak aránya. Magyarországon 2006-2010 között a baloldal meghatározó ereje, az MSZP szavazóbázisa összeomlott, és 2010 után is leginkább csak a stagnálás jellemző a párt támogatottságára. Szlovákiában hullámvasúton volt a szociáldemokraták támogatottsága az utóbbi évtizedben. A 2016-os voksoláson nemcsak a 2012-es csúcsához képest, de a 2010-es választási eredményénél is gyengébben szerepelt a párt: 28

százalékos voksaránya 16 százalékpontos zuhanást jelent négy éven belül, ami az MSZP 2006–2010 közötti visszaesése után a második legnagyobb visszaesés két parlamenti választás között a régióban. A szlovákhhoz hasonló utat járt be a Horvát Szociáldemokrata Párt (SDP), amely néhány éves erős növekedést követően visszaesett az egy évtizeddel korábbi – de a régióban igen erősnek számító 30 százalék feletti – szintre. A régióban egyedül Romániában nőtt az elmúlt évtizedben a szociáldemokraták parlamenti súlya, a PSD támogatottsága ráadásul kiugró mértékben bővült a parlamenti választásokon. A PSD már 2004-ben és 2008-ban is kifejezetten jónak számító, 30 százalék feletti választási eredményt ért el, előbbin a voksok 37 százalékát, utóbbin 34 százalékát szerezték meg. 2012-ben ehhez képest majdnem duplájára, 60 százalékra nőtt a párt által vezetett szociálliberális koalícióra leadott szavazatarány, amely nem csak a régiós szociáldemokrata pártok, hanem az egész Európai Unióban szinte egyedülálló sikernek számít.

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a 2008-ban beköszöntő gazdasági válság és a régió szociáldemokrata pártjainak választási sikeressége vagy sikertelensége között nem mutatható ki kapcsolat. A kelet-közép-európai régió hét vizsgált országa közül jelenleg háromban van kormányon szociáldemokrata párt (Ausztria – SPÖ, Csehország – ČSSD, Szlovákia – SMER-SD). Ez alapján kijelenthető, hogy a szociáldemokrata pártok továbbra is képesek politikairányító szerepet betölteni a régióban, bár hozzá kell tenni, hogy egyik államban sem önállóan, hanem ideológiailag igen eltérő koalíciós partnerekkel együtt vannak hatalomban. Mellettük két további régiós ország baloldali pártja volt egészen a közelmúltig kormányzó erő. Horvátországban az SDP, Romániában pedig a PSD volt kormányon egészen 2015-ig. A kelet-közép-európai régióban csak Magyarország és Lengyelország esetében áll fenn, hogy a baloldali pártok már

legalább két országgyűlési választással ezelőtt kiszorultak a kormányzati pozícióból. Összességében mind a kormányon töltött idő, mind az aktuális kormánypozíció tekintetében az osztrák SPÖ számít a legsikeresebb régiós baloldali erőnek, hiszen 1990 óta összesen mintegy 20 éven át, és jelenleg is mintegy egy évtizede tölt be kormányzati pozíciót. Horvátországban és Lengyelországban volt eddig legrövidebb ideig kormányerő szociáldemokrata irányultságú párt: a horvát SDP 2000-2003 után 2011 és 2015 között kormányzott, a lengyel SLD pedig 1993 és 1997, valamint 2001 és 2005 között, szintén 8 évet és két ciklust mondhat magáénak.

Gazdaságpolitika terén a pártok jellemzően szociálisan érzékeny programot hirdetnek, amely azonban gyakran csak ígéret marad; kormányra kerülve a régió szociáldemokrata pártjai számos esetben túlnyomóan liberális gazdaságpolitikát folytattak. Kulturális profiljukat tekintve – ilyen vagy olyan irányban, de – a pártok konzisztensebbek. Az SPÖ és a horvát SDP nyugati szociáldemokrata pártok mintájára liberális és individualista, poszt-materiális értékeket vall magáénak. A PSD és a SMER–SD esetében konzervatív konzisztencia rajzolódik ki: a két párt kulturálisan a hagyományos, kollektivisták szemléletű értékeket (például nemzet, család) képviseli. A régió egyetlen vizsgált pártja sem nevezhető valódi zöld pártnak. Az európai integrációt az összes párt támogatja, de olykor előfordulnak kritikus hangok. Bevándorlásról alkotott nézetei alapján a legtöbb párt nem vagy csak nagyon óvatosan képvisel toleráns, befogadó álláspontot.

A vizsgált pártok szavazóbázisának társadalmi összetételével kapcsolatban a legfontosabb jellemző a szavazók előrehaladott kora, továbbá a fiatal szavazók és a kétkezi munkások egyre jellemzőbb alulreprezentáltsága. Az SPÖ-nek, az MSZP-nek, a PSD-nek és a SMER–SD-nek napjainkra meghatározó tulajdonsága lett szavazóinak

idős kora; ezen belül az osztrák, a magyar és szlovák pártra, továbbá a ČSSD-re jellemző, hogy fokozatosan veszíti el fiatal szavazóit. Ezzel a tendenciával egyedül a horvát SDP tud szembemenni, amely képes megszólítani a fiatal, poszt-materiális értékrendű, magasan iskolázott választókat. A munkásosztályhoz azonban egyre kevésbé találja az utat a horvát párt, ez a tendencia pedig az SPÖ-re, a ČSSD-re és az MSZP-re is jellemző, melyek pedig – a horvát szociáldemokrata párttal ellentétben – hagyományosan e társadalmi csoport pártjai voltak.

A kihívó pártok sokasodása jelentős veszélyt jelent a szociáldemokrata pártokra, amennyiben nem vigyáznak kellő mértékben társadalmi gyökereikre. A vizsgált pártok elkényelmesedése vagy hitelességvesztése miatt szélsőjobboldali, újbóloldali vagy liberális pártok egyaránt komoly riválisként lépnek fel. Az előbbi kategóriába az osztrák FPÖ, a magyar Jobbik, illetve a szlovák Kotleba – A Mi Szlovákiánk Néppárt (Ľudová strana Naše Slovensko, ĽSNS) tartozik. A zöld-baloldali-liberális riválisok csoportjába az osztrák Zöldek, a lengyel Razem, illetve a magyar Lehet Más a Politika (LMP), az Együtt és a Párbeszéd sorolható; ezek a pártok az anyagilag szerencsésebb helyzetű, jellemzően poszt-materiális értékrendű fiatalokat vonzzák magukhoz. A Demokratikus Koalíció (DK) pedig az idősebb MSZP szavazókra is reális veszélyt jelent. A kihívást tovább erősítik az olyan jobbközép pártok mint a Hagyomány, Felelősség, Fejlődés (TOP 09) Csehországban, a Modern (Nowoczesna.pl) Lengyelországban, a Szabadság és Szolidaritás (SaS) és a Háló (#SIEŤ) Szlovákiában, vagy a román Népmozgalom Pártja (PMP). Felbukkannak a riválisok között helyenként populista politikai erők is: ilyen az Elégedetlen Polgárok Akciója (ANO) Csehországban és az Átlagemberek és Független Személyiségek (OL'ANO) Szlovákiában.

1 | A szociáldemokrata pártok régiós összehasonlításban

1.1. A kelet-közép-európai szociáldemokrata pártok választási eredményei

Ha a régió meghatározó szociáldemokrata pártjainak utóbbi egy évtizedben elért választási eredményeit vizsgáljuk, egy erősen negatív trendet figyelhetünk meg. A kelet-közép-európai államok legutóbbi három országgyűlési választásának, valamint a 2009-es és 2014-es EP-választások eredményei alapján az látszik ugyanis, hogy **a legtöbb vizsgált országban jelentősen csökkent a szociáldemokrata pártok szavazóbázisa (1. táblázat). A régióban a horvát baloldal „szinten maradása” mellett csak Romániában volt képes a baloldal további szavazókat szerezni.**

1. táblázat

A kelet-közép-európai szociáldemokrata pártok választási eredményei az utóbbi három parlamenti és két EP-választáson

Ausztria	2006	2008	2009 EP	2012	2014 EP
Sozialdemokratische Partei Österreichs (Ausztria Szociáldemokrata Pártja)	35,30%	29,30%	23,70%	26,80%	24,10%
Csehország	2006	2009 EP	2010	2013	2014 EP
Česká strana sociálně demokratická (Cseh Szociáldemokrata Párt)	32,32%	22,38%	22,08%	20,45%	14,17%
Horvátország	2007	2009 EP	2011	2014 EP	2015-2016
Socijaldemokratska partija Hrvatske (Horvátország Szociáldemokrata Pártja)	31,20%	-	40,40%	29,93	32,31%-33,82%
Lengyelország	2007	2009 EP	2011	2014 EP	2015
Sojusz Lewicy Demokratycznej (Demokratikus Baloldali Szövetség)	13,20%	12,34%	8,24%	9,44%	7,55%
Magyarország	2006	2009 EP	2010	2014	2014 EP
Magyar Szocialista Párt	43,21%	17,37%	19,30%	25,57%	10,90%
Románia	2004	2008	2009 EP	2012	2014 EP
Partidul Social Democrat (Szociáldemokrata Párt)	37,20%	34,16%	31,07%	60,1%	37,60%

Szlovákia	2009 EP	2010	2012	2014 EP	2016
Smer – sociálna demokracia (Irány – Szociáldemokrácia)	32,01%	34,79%	44,41%	24,09%	28,28%

Megjegyzés: az SLD 2015-ben, az MSZP 2014-ben, a PSD 2012-ben és az SDP 2011-ben választási szövetség részeként indult a parlamenti választáson

Ausztriában, Csehországban és Lengyelországban lineáris csökkenést láthatunk: ezekben az országokban választásról választásra folyamatosan csökkent a szociáldemokrata pártok támogatóinak aránya. Ausztriában 2006 és 2013 között 35 százalékról 27 százalékra csökkent az SPÖ szavazótábora. Az osztrák szociáldemokraták azonban csökkenő támogatottságuk ellenére a vizsgált időszakban mindvégig kormányon tudtak maradni. Némileg hasonló ehhez a cseh szocialisták helyzete, akik a romló támogatottsági adatok ellenére is kormányon vannak jelenleg is. 2006-ban még a választók harmada, 2010-ben már csak 22 százaléka támogatta, 2013-ben pedig már csak minden ötödik cseh szavazott a ČSSD-re, amely így hét év alatt elveszítette szavazótáborának közel harmadát. A cseh szociáldemokraták helyzetét nehezíti az is, hogy egy középpárti kommunista erővel, Cseh- és Morvaország Kommunista Pártjával is meg kell küzdeni a szavazatokért, melynek ráadásul a szociáldemokratákkal ellentétben kisebb arányú szavazóbázis-növekedést sikerült elérniük a vizsgált időszakban. Lengyelországban a fentiekkel ellentétben már a 2000-es évek második felében is gyenge pozíciókkal bírtak a szociáldemokraták, amely a későbbiekben tovább romlott: az utóbbi választások eredményeként középpártból kispárttá vált a Demokratikus Baloldali Szövetség, melyre 2007-ben a lengyelek 13 százaléka, 2015-ben pedig már csak 7,5 százaléka voksolt és kiesett a lengyel parlamentből.

Magyarországon 2006-2010 között a baloldal meghatározó ereje, az MSZP szavazóbázisa összeomlott, és 2010 után is leginkább csak a stagnálás jellemző a párt támogatottságára. Ez azzal együtt is igaz, hogy a legutóbbi országgyűlési választáson a baloldal pártjai közösen indultak, és érték el 26 százalékos eredményt, mivel együttes szavazatarányuk sem volt sokkal magasabb, mint az MSZP előző választáson önállóan elért eredménye. A legnagyobb magyar baloldali párt 2006-ban még a voksok 43 százalékát megszerezve került kormányra, belpolitikai botrányok következtében azonban rövid időn belül hatalmas népszerűségvesztést szenvedett el, amely a következő országgyűlési választási eredményén is megmutatkozott: csak 20 százalék alatti eredményt ért el, vagyis megfeleződött a támogatottsága, ezzel pedig régiós szinten is egyedülállóan nagy visszaesést produkált. 2014-ben pedig a Demokratikus Koalícióval, az Együtt-PM-mel és a Liberálisokkal közösen is mindössze csak a választók 26 százalékát sikerült maguk mögé felsorakoztatniuk, jelentősen elmaradva a régióban is kiemelkedően erős pártnak számító, a szavazatok 45 százalékát megszerző Fidesztől. **Az MSZP lehetőségeit nehezíti, hogy 2010 után meglehetősen fragmentálttá vált a baloldal, számos párt küzd a szociáldemokrata szavazókért, miközben az egyfordulós választási rendszer együttműködésre kényszeríti ezeket az egymással rivalizáló erőket.**

Szlovákiában hullámvasúton volt a szociáldemokraták támogatottsága az utóbbi évtizedben. A SMER 2010-ben a szlovákok bő egyharmadának szavazatát szerezte meg, de ennek ellenére sem tudott kormányt alakítani. 2012-ben jelentősen, 9 százalékponttal erősödni tudott a párt, 44 százalékos választási győzelme az egyik legkiemelkedőbb eredmény a vizsgált periódusban a régiós baloldali pártok közül. Ehhez az eredményhez képest ugyanakkor jelentős visszaesés következett be a következő, 2016-os voksoláson,

melyen nemcsak a 2012-es, de a 2010-es választási eredményénél is gyengébben szerepelt a párt: 28 százalékos voksaránya 16 százalékpontos zuhanást jelent négy éven belül, ami az MSZP 2006–2010 közötti visszaesése után a második legnagyobb visszaesés két parlamenti választás között a régióban.

A szlovákhhoz hasonló utat járt be a Horvát Szociáldemokrata Párt (SDP), amely néhány éves erős növekedést követően visszaesett az egy évtizeddel korábbi szintre. 2007-ben a szavazók valamivel több mint 30 százaléka szavazott a pártra, négy évvel később pedig 9 százalékponttal több szavazót tudott megszólítani – igaz, ezúttal nem önállóan, hanem a „Kukurikú” koalíció tagjaként sikerült a kormányalakításhoz szükséges eredményt elérni. A 2015-ben ugyanakkor csak a 8 évvel korábbi választási eredményt sikerült megismételnie a párt által vezetett választási szövetségnek, a 2016-os előrehozott választásokon pedig 33 százalékot ért el, azaz csak kevéssel szavaztak többen az SDP-re, mint egy évtizeddel korábban. A régiós baloldali pártok szerepléséhez viszonyítva ugyanakkor már a szavazótábor stabil megőrzése is elismerésre méltó teljesítménynek számít a horvát szociáldemokratáktól.

A régióban egyedül Romániában nőtt az elmúlt évtizedben a szociáldemokraták parlamenti súlya, a PSD támogatottsága ráadásul kiugró mértékben bővült a parlamenti választásokon. A PSD már 2004-ben és 2008-ban is kifejezetten jónak számító, 30 százalék feletti választási eredményt ért el, előbbin a voksok 37 százalékát, utóbbin 34 százalékát szerezték meg. 2012-ben ehhez képest majdnem duplájára, 60 százalékra nőtt a párt által vezetett szociálliberális koalícióra leadott szavazatarány, amely nem csak a régiós szociáldemokrata pártok, hanem az egész Európai Unióban szinte egyedülálló sikernek számít.

Az eltérő időben tartott országgyűlési választásokkal szemben az európai parlamenti választások lehetővé teszik, hogy a kelet-közép-európai baloldali pártok támogatottságát, illetve azok változását azonos időpontokban is összehasonlítsuk. **2009-ben Romániában és Szlovákiában szerepeltek a legjobban a szociáldemokraták**, mindkét vezető baloldali párt a voksok közel harmadát tudhatta magáénak. Az osztrákok 24 és a csehek 23 százaléka regionális szinten közepesnek tekinthető, a magyar és a lengyel szocialisták azonban már ekkor is igen gyengén szerepeltek, ugyanis a szavazatok ötödét sem tudták megszerezni.

2014-ben az EP-választási eredményeken is meglátszott a régiós szociáldemokrata erők válsága, és bár Romániában 37 százalékot értek el, vagyis ott számottevően erősödtek, máshol nem sikerült érdemben javítani a 2009-es eredményen. Ausztriában még ugyanúgy 24 százalék körüli voksarányt értek el, mint öt évvel korábban, a V4-államok azonban ebben a tekintetben egységesen jelentős gyengülést mutattak. Szlovákiában 32-ről 24 százalékra, Csehországban 22-ről 14 százalékra esett vissza szavazatarányuk, Magyarországon pedig 17 százalékról 11 százalékra, Lengyelországban 12-ről 9 százalékra csökkent az egyébként is kifejezetten alacsony voksarány. A legutóbbi EP-választási eredmények tehát megerősítik a nemzeti választásokon felmutatott eredményekből kirajzolódó trendeket, amely Románia kivételével a stagnálás, illetve a visszaesés irányába mutatnak Kelet-Közép-Európában.

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a 2008-ban beköszöntő gazdasági válság és a régió szociáldemokrata pártjainak sikeressége vagy sikertelensége között nem mutatható ki kapcsolat. Az osztrák SPÖ 2006 óta kormányon van, a romániai Szociáldemokrata Párt (Partidul Socialdemocrat, PSD) a válság folyamán kormányra

tudott kerülni, a szlovák Irány–Szociáldemokrácia (SMER–sociálna demokracia, SMER–SD) 2006-tól 2010-ig hatalmon volt, és 2010-ben is a legtöbb szavazatot sikerült megszereznie, de az akkor kialakult négypárti jobboldali koalícióval szemben ellenzékbe kényszerült, majd ezt követően ismét kormányra került. A Cseh Szociáldemokrata Párt (Česká strana sociálně demokratická, ČSSD), illetve Horvátország Szociáldemokrata Pártja (Socijaldemokratska partija Hrvatske, SDP) a válság kirobbanásakor nem kormányzott, később (2013-ban, illetve 2011-ben) azonban sikerült kormányt alakítania. A Magyar Szocialista Párt (MSZP) az egyetlen a régiós pártok közül, amelynek a választásokon nyújtott teljesítményére a válság is hatással lehetett. A válságnak a lengyel SLD-re gyakorolt hatásáról a fenti értelemben nem beszélhetünk, ugyanis a párt összeomlása már korábban, a 2005-ös választásokra megtörtént.

1.2. A kelet-közép-európai szociáldemokrata pártok kormányon

A kelet-közép-európai régió hét vizsgált országa közül jelenleg háromban van kormányon szociáldemokrata párt. Ezen adat alapján kijelenthető, hogy a szociáldemokrata pártok továbbra is képesek politikairányító szerepet betölteni a régióban, bár hozzá kell tenni, hogy egyik államban sem önállóan, hanem ideológiailag igen eltérő koalíciós partnerekkel együtt vannak hatalomban. Ausztriában az SPÖ a néppárti ÖVP-vel nagykoalícióban irányítja az országot, a két párt közötti kormányzati együttműködés messzire nyúlik vissza. Szlovákiában a SMER, a négypárti, rendkívül sokszínű kabinet legerősebb tagjaként kormányoz, melynek Robert Fico miniszterelnök

szociáldemokrata pártja mellett egy szlovák nacionalista (SNS), egy az Európai Néppártba tartozó szlovák–magyar párt (Most–Híd), valamint egy gazdasági liberális szervezet (SIET) is tagja. Csehországban a Cseh Szociáldemokrata Párt (ČSSD) a populista ANO-val és a kereszténydemokrata KDU–CSL párttal kormányoz együtt.

A leghosszabb ideje az osztrák szocialisták vannak kormányzati pozícióban (2. táblázat), akik 2007 elejétől, vagyis közel tíz éve megszakítás nélkül koalícióban kormányoznak. Az SPÖ harmadik ciklusát tölti folyamatosan kormányzati pozícióban, legutóbb 2013-ban kapott erre felhatalmazást a szavazóktól. Szlovákiában a SMER négy és fél éve vezeti a kabinetet, amely 2012 után 2016 tavaszán is kormányerővé tudott válni, azaz jelenleg a szlovák szocialisták egymást követő második ciklusukat töltik az ország élén. Csehországban pedig 2013-ban, vagyis három éve került kormányra a ČSSD.

2. táblázat

A kelet-közép-európai szociáldemokrata pártok kormány eltöltött évei 1990 után

Ország	Kormányon eltöltött évek száma	Kormányzás jellege
Ausztria (SPÖ)	20	koalíciós
Csehország (ČSSD)	11	kisebbségi, illetve koalíciós
Horvátország (SDP)	8	koalíciós
Lengyelország (SLD)	8	koalíciós

Magyarország (MSZP)	12	koalíciós, illetve kisebbségi
Románia (PSD)	14	egypárti, illetve koalíciós
Szlovákia (SMER-SD)	9	koalíciós, illetve egypárti

Forrás: saját gyűjtés

Mellettük két további régiós ország baloldali pártja volt egészen a közelmúltig kormányzó erő. Horvátországban a Horvát Szociáldemokrata Párt (SDP), Romániában pedig a Szociáldemokrata Párt (PSD) volt kormányon egészen 2015-ig. A kelet-közép-európai régióban tehát csak Magyarország és Lengyelország esetében áll fenn, hogy a baloldali pártok már legalább két országgyűlési választással ezelőtt kiszorultak a kormányzati pozícióból. A Magyar Szocialista Párt 2010-ben veszítette el a választásokat és kényszerült ellenzéki szerepbe, amelyből immár több mint hat éve kénytelen politizálni. Lengyelországban a legrosszabb a szociáldemokraták helyzete, és itt kell a legmesszebb visszamenni az időben ahhoz, hogy baloldali kormánypártot találjunk: a Demokratikus Baloldali Szövetség (SLD) 2001 és 2005 között töltött be kormányzó szerepet legutóbb, azaz több mint egy évtizede funkcionál ellenzéki pártként, sőt immáron parlamenten kívüli pártként.

Az előbbi áttekintés alapján látszik, hogy bár a kelet-közép-európai baloldal hatalmi beágyazottsága meggyengült, Lengyelország és Magyarország kivételével a közelmúlt és a jelen politikai életének továbbra is meghatározó, kormányzásra esélyes szereplői a szociáldemokrata pártok. Ha kiszélesítjük a vizsgált időszakot, és a rendszerváltások óta eltelt bő negyedszázadot vizsgáljuk,

még inkább szembetűnő a régiós baloldali pártok politikaformáló potenciálja, ha azt a kormányon töltött évek számával mérjük.

Ausztriában volt a legmeghatározóbb a baloldali kormányzás az elmúlt 26 év során, ahol az SPÖ–ÖVP koalíció csaknem két évtizedig, a 2000–2006 közötti időszakot leszámítva folyamatosan együtt kormányozta Ausztriát. A régió többi baloldali pártja ennél lényegesen kevesebb ideig, de jellemzően legalább 2–3 cikluson át – azaz az 1990-től eltelt idő harmadában, illetve felében – töltött be kormányzati pozíciót. **Magyarország 12 évvel a harmadik a kelet-közép-európai szociáldemokrata kormányzati erők rangsorában a kormányon töltött idő alapján,** miután az MSZP 1994–1998, majd 2002–2010 között három teljes cikluson keresztül volt vezető szerepben. **Romániában 14 évet töltött kormányon a PSD, míg a jelenleg is kormányzó cseh ČSSD jövőre beérheti az MSZP-t a kormányon töltött idő tekintetében.** A testvérpártjainál később, 1999-ben alakult **szlovák SMER a 2000-es évek közepe óta kiemelkedő szereplője a szlovák politikának, és ezalatt már közel kilenc éven át irányította az országot,** és amennyiben kitölti 2020-ig tartó mandátumát, szintén csatlakozhat a három cikluson át kormányzó baloldali erők csoportjához. **Horvátországban és Lengyelországban volt eddig legrövidebb ideig kormányerő szociáldemokrata irányultságú párt,** a Horvátországi Szociáldemokrata Párt 2000 januárja és 2003 decembere után 2011 és 2015 között kormányzott, a lengyel SLD pedig 1993 és 1997, valamint 2001 és 2005 között, szintén 8 évet és két ciklust mondhat magáénak.

Összességében **mind a kormányon töltött idő, mind az aktuális kormánypozíció tekintetében az osztrák SPÖ számít a legsikeresebb régiós baloldali erőnek,** hiszen 1990 óta összesen mintegy 20 éven

át, és jelenleg is mintegy évtizede tölt be kormányzati pozíciót. **Ezzel szemben Lengyelországban a leggyengébb a szociáldemokrácia kormányzati beágyazottsága:** már több mint tíz éve nagyon messze került a kormányzástól a szocialista párt, és az elmúlt negyed évszázad során is összesen a legkevesebb ideig, nyolc éven át tudott kormányozni az SLD.

1.3. A kelet-közép-európai szociáldemokrata pártok értékrendje, szavazói és riválisai

A régió szociáldemokrata pártjainak értékrendje és alkalmazott közpolitikája között sok esetben feszül ellentét, melynek mértéke politikaterületenként tendenciaszerűen eltér. **Gazdaságpolitika terén a pártok jellemzően szociálisan érzékeny programot hirdetnek, amely azonban gyakran csak ígéret marad;** kormányra kerülve a régió szociáldemokrata pártjai számos esetben túlnyomóan liberális gazdaságpolitikát folytattak. A két legnehezebb helyzetben lévő párt, az SLD és az MSZP egyaránt nyíltan önkritikát gyakorolt a kormánypárton folytatott gazdaságpolitikájával kapcsolatban, és ellenzétkben baloldali fordulatot hirdetett. A korábbi liberálisabb profilhoz képest a válság éveiben balra nyitott az SPÖ és a PSD is – ők a válság negatív hatásait több baloldali intézkedéssel igyekezett kezelni. A ČSSD klasszikus baloldali gazdaságpolitikai filozófiáját liberális koalíciós partner szorítja korlátok közé.

Kulturális profiljukat tekintve a pártok konzisztensebbek. **Az SPÖ és a horvát SDP nyugati szociáldemokrata pártok mintájára liberális és individualista, poszt-materiális értékeket (például feminizmus,**

LGBT) vallanak magukénak, de támogatják a különböző kisebbségek jogait – bár ez a pozíció az SDP számára a jellemzően konzervatívabb határon túli horvátok szavazatába kerül. Az MSZP hasonlóan többnyire liberális és szekuláris értékeket adoptált, és kormányon jellemzően azok szellemében politizált, még ha a különböző kisebbségek támogatása terén óvatosabb is. A PSD és a SMER–SD esetében konzervatív konzisztencia rajzolódik ki: a két párt kulturálisan a hagyományos, kollektivista szemléletű értékeket (például nemzet, család) képviseli. A ČSSD támogatja ugyan a liberális értékeket, de ezeket nem tolja előtérbe. Az SLD bár liberális retorikát alkalmaz, a gyakorlatban nem vállal konfrontációt a Katolikus Egyházzal, növekedési korlátnak látva a konzervatív értékek támadását egy igen konzervatív társadalomban.

A régió egyetlen vizsgált pártja sem nevezhető valódi zöld pártnak.

Retorikájában – eltérő mértékben ugyan, de – az összes párt támogatja a környezetvédelem és fenntarthatóság elvét. Magyarországon és Ausztriában ez magyarázható a pártrendszerek dinamikájával; a sikereket is elérő zöld pártokkal a szociáldemokrata pártok úgy tarthatták a lépést, ha elvi szinten felvállalják a környezettudatos politika támogatását. A kormányzati gyakorlatban azonban ezek az értékek több esetben alárendelődtek gazdasági céloknak (mint az SPÖ, az ČSSD, a SMER–SD vagy a PSD esetében).

Az európai integrációt az összes párt támogatja, de olykor előfordulnak kritikus hangok.

Az SPÖ, a SMER–SD és a PSD az országuk csatlakozása óta pragmatikus okokból számos alkalommal kritizálta az Európai Uniót, jellemzően olyankor, amikor ebből aktuális politikai tőkét tudott kovácsolni. Csehországban, ahol a társadalom zöme meglehetősen euroszeptikus nézeteket vall, a ČSSD-re egyre kevésbé jellemző az nyíltan EU-párti retorika. Horvátországban

az EU-ellenes álláspont nem számít legitim pártpozíciónak, ezért a SDP rendkívül támogató állásfoglalása természetes álláspontnak számít. Az európai integrációt az MSZP és az SLD támogatja a legelkötelezettebben; utóbbinak az európai föderáció is szerepel a távlati tervei között.

Bevándorlásról alkotott nézetei alapján a legtöbb párt nem vagy csak nagyon óvatosan képvisel toleráns, befogadó álláspontot (3. táblázat).

Az MSZP-t és a PSD-t leszámítva a régió pártjai mind kritizálták a német „nyitott ajtók” politikáját; az SLD személyesen Angela Merkelt hibáztatta a válság kialakulásáért. Az SPÖ és az MSZP általában, továbbá a ČSSD egyes politikusai hitet tettek a válságkezelés EU-s szintű kezelése mellett, a többi párt azonban azt kommunikálta, hogy az európai szolidaritás ebben a helyzetben nem működik. Leszek Miller lengyel pártelnökként, Robert Fico szlovák és Victor Ponta román kormányfőként explicit módon utasította el a menekültek tagállamok közötti szétosztásának megoldását. Werner Faymann egykori osztrák szövetségi kancellár 2015-ben, Zoran Milanović és Robert Fico pedig tavaly és idén is fölvetette az állam külső határainak szigorúbb védelmét. Valamilyen hangzatos bevándorlással kapcsolatos szlogent viszont több szociáldemokrata párt valamely vezető pozíciót betöltő tagja is megengedett magának – igaz, fontos megkülönböztetni a pragmatikus, de alapvetően szolidáris politikusokat a menekültellenes kampányt folytatóktól. Werner Faymann és Victor Ponta a vészorszak gyakorlatához hasonlított a magyar bevándorlás-politikát. Zoran Milanović egy EU-s csúcstalálkozón kijelentette, hogy az EU nem kényszeríthet semmit Horvátországra. Leszek Miller azt állította, hogy az európaiakat senki nem kérdezte meg arról, kívánnak-e befogadni bárkit. Különösen keményet mondott Liviu Dragnea, a PSD elnöke, amikor bejelentette, hogy meg szeretné óvni Bukarestet attól, hogy Budapest sorsára

jusson. Robert Fico pedig egyértelműen menekültellenes kampányt folytatott, és hangsúlyozta, hogy iszlám vallású menekülteknek nincs helye Szlovákiában.

3. táblázat
A kelet-közép-európai szociáldemokrata pártok álláspontja a migrációs válság során

	Kritizálta-e Merkel a bevándorláspolitikája miatt?	Együttműködne-e az EU-val a migrációs válság megoldása érdekében?	Javasolta-e az állam külső határainak védelmét?
Ausztria (SPÖ)	✓	✓	✓
Csehország (ČSSD)	✓	✓	X
Horvátország (SDP)	✓	✓	✓
Lengyelország (SLD)	✓	X	X
Magyarország (MSZP)	X	✓	✓
Románia (PSD)	X	X	X
Szlovákia (SMER-SD)	✓	X	✓

Forrás: Saját gyűjtés

A vizsgált pártok szavazóbázisának társadalmi összetételével kapcsolatban a legfontosabb jellemző a szavazók előrehaladott kora, továbbá a fiatal szavazók és a kétkezi munkások egyre jellemzőbb alulreprezentáltsága. Az SPÖ-nek, az MSZP-nek, a PSD-nek és a SMER–SD-nek napjainkra meghatározó tulajdonsága lett szavazóinak idős kora; ezen belül az osztrák, a magyar és szlovák pártra, továbbá a ČSSD-re jellemző, hogy fokozatosan veszíti el fiatal szavazóit. Ezzel a tendenciával egyedül a horvát SDP tud szembemenni, amely – egyedüli „fiatalodó” pártként – képes megszólítani a fiatal, poszt-materiális értékrendű, magasan iskolázott választókat. A munkásosztályhoz azonban egyre kevésbé találja az utat a horvát párt, ez a tendencia pedig az SPÖ-re, a ČSSD-re és az MSZP-re is jellemző, melyek pedig – a horvát szociáldemokrata párttal ellentétben – hagyományosan a társadalmi csoport pártjai voltak. Gazdasági pozícióra vagy az állandó lakhelyül szolgáló település jellegére vonatkozóan általános tendencia nem mutatható ki a vizsgált pártok szavazóinak körében. **A vallási kérdések iránti kifejezett közömbösség az SLD, az MSZP és a PSD szavazóira jellemző.**

A kihívó pártok sokasodása jelentős veszélyt jelent a szociáldemokrata pártokra, amennyiben nem vigyáznak kellő mértékben társadalmi gyökereikre. A vizsgált pártok elkényelmesedése vagy hitelességvesztése miatt szélsőjobboldali, újbaloldali vagy liberális pártok egyaránt komoly riválisként lépnek fel. Az előbbi kategóriába az osztrák FPÖ, a magyar Jobbik, illetve a szlovák Kotleba – A Mi Szlovákiánk Néppárt (Ľudová strana Naše Slovensko, ĽSNS) tartozik; ezek a pártok sikeresen csatornázzák be szavazótáborukba azokat a fiatal választókat, akik bizonytalannak érzik gazdasági helyzetüket és egész egzisztenciájukat. A zöld-baloldali-liberális riválisok csoportjába az osztrák Zöldek, a lengyel Razem, illetve a magyar Lehet Más a Politika (LMP), az Együtt és a

Párbeszéd sorolható; ezek a pártok az anyagilag szerencsésebb helyzetű, jellemzően poszt-materiális értékrendű fiatalokat vonzzák magukhoz. A Demokratikus Koalíció (DK) pedig az idősebb MSZP szavazókra is reális veszélyt jelent. A kihívást tovább erősítik az olyan jobbközép pártok mint a Hagyomány, Felelősség, Fejlődés (Tradice Odpovědnost Prosperita, TOP 09) Csehországban, a Modern (Nowoczesna.pl) Lengyelországban, a Szabadság és Szolidaritás (Sloboda a Solidarita, SaS) és a Háló (#SIEŤ) Szlovákiában, vagy a román Népmozgalom Pártja (Partidul Mișcarea Populară, PMP). Felbukkannak a riválisok között helyenként populistai politikai erők is: ilyen az Elégedetlen Polgárok Akciója (Akce nespokojených občanů, ANO) Csehországban és az Átlagemberek és Független Személyiségek (Obyčejní L'udia a nezávislé osobnosti, OL'ANO) Szlovákiában.

2 | A szociáldemokrata pártok Kelet-Közép-Európában - Esettanulmányok

2.1. Ausztria – Osztrák Szociáldemokrata Párt (Sozialdemokratische Partei Österreichs)

A XIX. század végén létrehozott Osztrák Szociáldemokrata Munkáspártot Pártot (SDAPÖ) 1991-ben alapították újra Osztrák Szociáldemokrata Pártként (SPÖ); jelenleg ez a párt az ország legrégebbi ma is működő pártja. Történeti háttere nem illeszkedik a hagyományos közép-kelet-európai modellbe, mivel működési területe a „Vasfüggönytől” nyugatra terült el; a második világháború után nem fuzionált az Osztrák Kommunista Párttal (KPÖ), így kommunista „öröksége” sincs. Éppen ellenkezőleg: 1945-ben fellazította korábbi marxista ideológiáját, hogy szociáldemokrata irányba mozduljon, és pragmatikus tömegpárttá alakuljon. A hidegháború évei alatt egyetlen ciklust leszámítva (1966–70) végig kormányon volt,

jellemzően egyedül (1970–1983) vagy az Osztrák Néppárt (ÖVP) egyedüli koalíciós partnereként. A párt az 1970-es években érte el politikai erejének csúcsát, amikor a lakosság mintegy 10 százaléka (nagyjából 700 000 fő) párttag volt.

1990 óta – két ciklust leszámítva (2000–06) – az SPÖ kormányozza Ausztriát; a párt végig a koalíciós kormány nagyobbik pártja tudott maradni az ÖVP mellett. Bár az 1999-es választásokon első helyen végzett, hosszú, a parlamenti pártok között folyó tárgyalásokat követően végül mégsem az SPÖ, hanem a szavazatarányokat tekintve második Osztrák Szabadságpárt (FPÖ) és a csupán harmadik ÖVP alakíthatott kormányt. A következő, 2002-es választásokon megtört az SPÖ 1970 óta tartó győzelmi sorozata; második lett az ÖVP után, amely folytatta az ezúttal harmadik helyen záró FPÖ-vel kötött koalíciós kormányzást. 2006 óta azonban az SPÖ újra átvette a vezető pozíciót a politikai erőterben; bár egyre csökkenő népszerűséggel, de mindhárom parlamenti választást (2006, 2008, 2013) megnyerte, és mindhárom esetben az ÖVP-t választotta koalíciós partneréül.

Az SPÖ ma kormánypárt, továbbá a Nemzeti Tanács (alsóház) **legnagyobb, illetve a Szövetségi Tanács** (felsőház) második legnagyobb pártja. Az osztrák pártrendszerben hagyományosan és egyértelműen domináns helyet foglal el, ugyanakkor mobilizációs ereje hanyatlóban van; a hasonlóan meghatározó ÖVP-vel szemben mostanáig tudta mozgósítani a szavazókat, de abszolút értelemben egyre kevésbé vonzza a voksokat. **A párt az 1979-es választások óta nem tudott egyedül kormányt alakítani**, és mivel az FPÖ-vel elvi alapon nem lép (az 1983–86-os ciklus után) még egyszer koalícióra, az osztrák Zöldekkel együtt pedig nem érné el a kormányzáshoz szükséges szavazatszámot, az utóbbi időben **politikai értelemben bezárta magát az ÖVP-vel kötött szövetségbe**. Az ÖVP számára

viszont az FPÖ koalíciós alternatívát jelent az SPÖ-vel szemben, mind politikai programját, mind pedig szavazóinak számosságát tekintve. **Az FPÖ ugyanakkor önmagában is kihívója az SPÖ-nek;** a lecsúszó egzisztenciák, elsősorban a „globalizáció veszteségeiként” számon tartott fiatal munkások egyre növekvő arányban voksolnak a szélsőjobboldali pártra. **Baloldali alternatívát – kisebb mértékben – a KPÖ és – jóval veszélyesebben – a Zöldek jelentenek az SPÖ-vel szemben;** míg azonban az előbbi érdemi támogatottságot csak Stájerországban élvez, az utóbbi képes megszólítani a fiatalabb generáció poszt-materiális értékrendű tagjait, amellyel az SPÖ régóta kevés sikerrel próbálkozik.¹

Az osztrák szociáldemokraták reprezentatív szavazójának ugyanis már-már meghatározó jellemzője előrehaladott kora. Az SPÖ és a többi párt szavazói között generációs szakadék tátong, ami arról tanúskodik, hogy a hetvenes évek sikerei után a párt programja és kommunikációja elkezdett kiürülni, és képtelen volt lényegi vagy formai innovációra. Bár hagyományosan a munkások pártjának számít, és szavazói között napjainkban is nagy számban lehet találni alacsony végzettségű kétkezi dolgozót, **az utóbbi években az SPÖ kékgalléros támogatottsága visszaesett,** ami nagyrészt az FPÖ populista retorikájával magyarázható.² **A tipikus osztrák szociáldemokrata szavazó továbbá nem rendelkezik felsőfokú végzettséggel, és jellemzően városias településen** (például Bécsben, illetve Burgenland vagy Karintia valamely városában) él. A korábban szinte főszabálynak számító város–falu törésvonalat

1 Pelinka, Anton: 'Austria.' In: *The Palgrave Handbook of Social Democracy in the European Union*. Eds: Jean-Michel de Waele, Fabien Escalona és Mathieu Vieira, Palgrave Macmillan, 2013. 40.

2 Betz, Hans-Georg és Susi Meret: 'Right-wing populist parties and the working-class vote: What have you done for us lately?' In: *Class Politics and the Radical Right*. Ed: Jens Rydgren, Routledge, 2013. 107–108.

azonban, melyet hagyományosan az SPÖ és az ÖVP versengése képezett le és termelt újra, a pártnak mára már sikerült meghaladnia.³

Gazdasági nézeteit tekintve az SPÖ jellemzően nem mindig és nem minden téren képviselt szociáldemokrata álláspontot. Az ország termelőeszközeinek tulajdonlásának kérdésében **sosem volt kiemelkedően államosításpárti**, de a nyolcvanas–kilencvenes évek **privatizációs-hullámának elindításában kifejezetten jelentős szerepet vállalt.** Az ellenzékben töltött évek alatt kidolgozta a „társadalmi igazságosság” címszavára felfűzött gazdaságpolitikáját, amely elsősorban a progresszív adózás támogatását jelentette. **A 2008-as pénzügyi válság kezelésére Werner Faymann kormánya (2008–16) egyrészt a munkaerő-piacot és a társadalom sérülékenyebb csoportjait védő intézkedéseket, másrészt bankmentő programot, fiskális megszorítást és beruházási támogatásokat vezetett be.** Az előbbi célokat például a négykulcsos adórendszer és a fogyasztási adó csökkentése, az utóbbiakat vállalkozási adókedvezmények, illetve az infrastrukturális fejlesztések és a K+F szektor támogatása szolgálta.

Az SPÖ kulturális értékei liberális nézeteket tükröznek; a párt hitet tett a modernizáció és a kockázatvállalás szükségessége mellett, feminista álláspontot képvisel, továbbá támogatja a homoszexuálisok és a bevándorlók alapvető jogait. **A párt az elmúlt években vállalta föl a vészkorszak alatt folytatott tevékenységét,** amikor is több szocialista párttag támogatta az Anschluss gondolatát, és néhány közülük be is állt a náci pártba – erről szól egy, az SPÖ által 2005-ben publikált jelentés.⁴ Heinz Fischer elnökként (2008–16) Ausztria

3 Aichholzer, Julian, Sylvia Kritzinger, Markus Wagner és Eva Žeglovits: 'How has Radical Right Support Transformed Established Political Conflicts? The Case of Austria.' In: *West European Politics*. Vol. 37(1), 2014. Published online: 2013 Aug. 5. doi: 10.1080/01402382.2013.814956

4 DW: Austria's Reds Check for Brown Spots. <http://www.dw.com/en/austrias-reds-check-for-brown-spots/a-1649990-1>

második világháborús szerepvállalásával kapcsolatban számos alkalommal kritikus álláspontot fogalmazott meg – mint például hogy Ausztria nem a náci agresszió első áldozata, hanem az első kollaboráns állam volt.⁵

Az SPÖ nem tipikus zöld párt, de elvben nyitott a zöld értékekre.

Annak érdekében, hogy a növekvő számú, a környezetvédelmet prioritásként kezelő állampolgárt megszólítson, igyekszik zöld profilt is kialakítani; ezért elvben ökológiai értékeket is magáénak vall, és így például évek óta atomenergia-ellenes álláspontot képvisel.⁶ Ugyanakkor támogatja az iparosodást, és prioritásnak tekinti a gazdasági növekedést, ami a zöld pártoktól jobbra helyezi el az SPÖ-t.

Az SPÖ elkötelezett az európai integráció iránt, de támogatása nem feltétlen. Az 1990-es évek elején még az SPÖ indítványozta az országnak az EU-ba való belépést, de az utóbbi években néhány alkalommal kritikus nézeteket fogalmazott meg; a párt vezetése 2008-ban például fölvetette, hogy minden jelentősebb EU-s szerződést csupán népszavazás után lehessen ratifikálni, akkor is, ha a kérdésben a parlament jóváhagyása is elegendő lenne.⁷ A pártnak az Európai Tanácsban és az Európai Parlamentben helyet foglaló képviselői igyekeznek pragmatikus EU-párti politikát támogatni anélkül, hogy nyíltan kiállnának a föderális EU elképzelése mellett. Az SPÖ jellemzően rosszabbul szerepel az osztrák EP-választásokon országos pozíciójához képest. Hajlamos szembemenni európai parlamenti frakciójával; a VoteWatch adatai alapján alig több mint 90

5 *Der Standard: Falsche Opferrolle in österreichischer Unabhängigkeitserklärung 1945.* <http://derstandard.at/2407834/Falsche-Opferrolle-in-oesterreichischer-Unabhaengigkeitserklaerung-1945>

6 *Wiener Zeitung: SPÖ adamant about anti-nuclear energy course.* http://www.wienerzeitung.at/nachrichten/english_news/46290_SPOe-adamant-about-anti-nuclear-energy-course.html

7 *EurActiv: Eurosceptic chancellor to take lead in Austria.* <http://www.euractiv.com/section/future-eu/news/eurosceptic-chancellor-to-take-lead-in-austria/>

százalékban szavaz azonosan az európai szociáldemokratákkal, ami miatt az ötödik legkevésbé hűséges frakciótársnak számít az európai baloldali csoportjában.⁸

Az SPÖ bevándorláshoz kapcsolódó attitűdjét alapvetően baloldali értékei, stratégiai kérdésekben pedig az ÖVP és az FPÖ álláspontja alakítja. Napjainkban a párt elutasítja a bevándorlás-ellenes attitűdöt, illetve fontosnak tartja az osztrák muszlim közösség alapvető jogainak védelmét. **AZ ÖVP pragmatikus álláspontjával szemben a szociáldemokraták kezdetben a Willkommenskulturt képviselték. Werner Faymann akkori szövetségi kancellár,** aki 2015 őszén még élesen bírálta a magyar menekültellenes intézkedéseket, 2016-ban már **az osztrák, illetve a schengeni határok szigorúbb védelmét szorgalmazta, uniós összefogás keretein belül.**⁹ Christian Kern következő szövetségi kancellár júniusban már az osztrák identitárius, szélsőjobboldali mozgalmak legitimitását kérdőjelezte meg, amikor azok az utcán tüntettek a bevándorlók ellen. Júliusban, egy Budapesten tartott kormányfői találkozón azonban már úgy fogalmazott, hogy mióta Magyarország kemény menekültpolitikai intézkedéseket vezetett be, Ausztriába és Németországba kevesebb bevándorló érkezik, és ezért ennek a két országnak támogatniuk kell az őket kedvezményező intézkedéseket.¹⁰

Az SPÖ gazdaságpolitikájában hagyományosan tehát a liberális jegyek dominálnak, melyeket az elmúlt években baloldali intézkedései ellensúlyoznak; kulturálisan liberális, de nem

8 DemSoc: The Social Democratic Party of Austria (SPÖ). <http://www.demsoc.org/2014/02/03/the-social-democratic-party-of-austria-spo/>

9 Politico: Austria suspends Schengen. <http://www.politico.eu/article/austria-suspends-schengen-border-checks-eu-migrants/>

10 Euronews: Austria's Kern: only lesson to be learned from Donald Trump is 'never dye your hair'. <http://www.euronews.com/2016/07/27/austrian-leader-only-lesson-to-be-learned-from-donald-trump-is-never-dye-your>

tipikus zöldpárt. Veszélyt jelent a párt számára, hogy a hosszú, kormányon eltöltött évtizedek „elkényelmesítették” az osztrák szociáldemokrata politikusokat, ami a szavazóbázis erodálódásához, a párt megújulásának elmaradásához vezetett, illetve lehetőséget teremtett a pártrendszerbeli riválisok térnyeréséhez.

2.2. Cseh Köztársaság – Cseh Szociáldemokrata Párt (Česká strana sociálně demokratická)

A Cseh Köztársaság vezető baloldali ereje a hosszú történelmi múlttal rendelkező Cseh Szociáldemokrata Párt (ČSSD), melynek gyökerei a monarchia idejéig nyúlnak vissza. A ČSSD-nek az első Csehszlovák Köztársaságban fontos szerepe volt a demokratikus intézmények megszilárdításában, majd az ország szovjet megszállása alatt vezetőik száműzetésből igyekeztek megőrizni országuk demokratikus hagyományait. A bársonyos forradalmat követően a párt – ügyesen felhasználva történelmi hagyatékát – új erőre kapott, és **az 1990-es években a cseh politikai rendszer legjelentősebb baloldali pártjává nőtte ki magát.** Hosszú időn keresztül, hagyományosan a legfőbb riválisai a 2013-as választások óta marginalizálódott jobboldali liberális-konzervatív Polgári Demokratikus Párt (ODS), valamint balról a közép-kelet-európai poszt-szovjet térségben egyedi módon a kommunista jelzöt el nem hagyó Cseh- és Morvaország Kommunista Pártja (KSČM) voltak.

A ČSSD a '90-es évek elejét pártkonszolidációval töltötte, melynek következtében alulmaradt az 1992-es választáson a KSČM-el szemben. 1996-ban az első független cseh képviselőházi választások

idejére a Miloš Zeman vezette ČSSD már megnégyesezte korábbi mandátumainak számát és ezzel komoly, ám ekkor még sikertelen kihívójává vált a Václav Klaus vezette jobbközép kormánykoalíciónak. 1998-ban azonban a Zeman-Klaus párharcból már Zeman került ki győztesen, ám mivel nem tudott többségi kormányt alakítani, ellenzéki szerződést megkötésére kényszerült Klaus-szal, hogy kormányképes lehessen. Eszerint az ODS, bizonyos parlamenti tisztségek megosztásáért cserébe elkötelezte magát, hogy nem kezdeményez bizalmatlansági indítványt a kisebbségben kormányzó szociáldemokraták ellen. A 2002-es választásokon – immáron Vladimír Špidla vezetésével – újfent győztes ČSSD két kisebb jobb-közép párttal, a Keresztény és Demokrata Unióval (KDU-ČSL) valamint a Szabadság Unió – Demokratikus Unióval (US-DEU) alakított kormányt. A szociáldemokraták mind a 2006-os, mind a 2010-es választásokon jól szerepeltek, de nem voltak képesek kormánykoalíciót kialakítani, így ismét ellenzéki pozícióba kényszerültek az ODS vezette kormánnyal szemben. 2013-ban az ODS súlyos korrupciós botrányainak köszönhetően a Bohuslav Sobotka vezette ČSSD újra hatalomra került a KDU-ČSL-el, valamint az ODS, mint legsikeresebb jobboldali párt helyébe lépő ANO-val alakított koalícióval. **Győzelmüket azonban nem könyvelhették el túlzott sikernek, amely inkább betudható volt a jobboldal széthullásának, semmint a ČSSD széles körű támogatottságának, szavazóbázisuk ugyanis jóval a 25%-os standard alá, 20,45%-ra esett.**

A választók szociológiáját tekintve a ČSSD igen színes, heterogén bázissal rendelkezik, amely a cseh társadalom legtöbb rétegéből magába foglal támogatókat. Ez betudható a párt nem túl markáns ideológiai útmutatásának, amely egyébként is sok hasonlóságot

mutat más pártokéval.¹¹ A nem elkötelezett szavazói bázisból adódóan **nagy a párt támogatottságának fluktuációja – ez a tényező az amúgy is széttöredezett cseh pártkörnyezetben általában kárára válik a ČSSD-nek.** Szavazóikat gyakran a választások előtt közvetlenül megalakult pártok szívják el, melyek bár nagy médiavisszhangot kapnak, érdemi eredményt ritkán tudnak felmutatni. Jó példa erre a 2010-es választások során Zeman által alapított Polgári Jogok Pártja, amely közvetlen demokrácia ígéretével fontos szavazatokat vonzott el a ČSSD-től, de a parlamenti küszöböt végül nem sikerült elérnie. Területi leosztásban a szociáldemokraták jellemzően a **nem nagyvárosi régiókban valamint a poszt-indusztriális területeken szerepeltek jól.** Támogatottságuk mára jellemzően **visszaesett a fő- és nagyvárosok lakói, valamint a fiatalok körében,** akik inkább a TOP 09, valamint az ANO nyújtotta politikai korrupciótól mentes, friss, kompetens politikai elit ígéretével tudtak azonosulni, szemben a ČSSD - vagy akár az OSD - megunt establishment politikusaival.¹² Ez megmagyarázza mindkét mainstream párt **rekord-alacsony támogatottságát a 2013-as választásokon** - egyik formáció sem tudott olyan megnyerő személyiséggel előállni, mint például a fiatalok körében rendkívül népszerű Karel – „009-es ügynök” Schwarzenberg herceg.

A ČSSD társadalom- és gazdaságpolitikájában a klasszikus szociáldemokrata pártok közé sorolható. Egy olyan szociális piacgazdaságot preferálnak, amely konzisztens a fenntartható fejlődés kereteivel. Bár támogatják a különböző tulajdonjogokat,

11 Perottino, Michel; Martin Poláček: 'Czech Republic' in: *The Palgrave Handbook of Social Democracy in the European Union*. ed. Jean-Michel De Waele, Fabien Escalona, Mathie Viera, Palgrave Macmillan, 2013, 420. o.

12 *The Centre for Eastern Studies: The crisis of traditional parties in the Czech Republic*, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2013-10-09/crisis-traditional-parties-czech-republic>

a privatizációval szemben az állami tulajdonformát részesítik előnyben. Az államot a szabad piac, valamint a szociális jogok, úgy, mint az oktatás, egészségügy és társadalombiztosítás aktív őreként látják. Az ország fejlődésének nem a szociális dimenzió és a gyermekes családok kárára kellene történnie, így **támogatják a progresszív adózást**.¹³ 2013-as kampányígéreteik között volt egy igazságosabb adórendszer felépítése, a minimálbér növelése, a bank- és energiaszektorok nagyobb mértékű megadóztatására, valamint egy bizonyos jövedelemszint feletti vagyonnyilatkoztatása. Kinyilatkoztatott programjával szemben azonban a ČSSD jellemzően liberálisabban kormányoz – 2013 óta ez betudható a KDU-ČSL-nek, valamint az ANO-nak melyek **koalíciós partnerként elleneztek a ČSSD több tervét is**, mint például az adórendszer felülírását.

Kulturális kérdésekben a párt bár **elveiben liberális, az erős konzervatív gyökerekkel rendelkező cseh társadalom miatt ezek a témák nem kapnak hangsúlyos szerepet**.¹⁴ Ettől függetlenül támogatják a civil partnerségi viszonyt, valamint harcol a nemek közötti egyenlőtlenségek megszüntetéséért és támogatja az egyedülálló anyákat. A baloldali Zöld Párt megjelenésével a ČSSD programjában is **beemeltek környezetvédelmi elemeket**, ezeket azonban jellemzően alárendelték a gazdasági szempontoknak, így például támogatják az atomenergia felhasználását. A **Zöld Párt az elmúlt két választáson a bejutási küszöb alatt teljesített, de fontos szavakat nyert el a szociáldemokratáktól**. A 2006-os választáson a Zöld Párt plagizálással vádolta meg a szociáldemokratákat, majd

13 Magyar Külügyi Intézet: A cseh képviselőházi választások: eredmények és következmények, http://kki.gov.hu/download/4/d9/b0000/Tanulmanyok_2010_13_A_cseh_k%C3%A9pviselek%C3%A9nek%C3%A1zi_v%C3%A1laszt%C3%A1s%C3%A1nak_eredmenyei.pdf

14 Perottino, Michel; Martin Poláček: 'Czech Republic' in: *The Palgrave Handbook of Social Democracy in the European Union*. ed. Jean-Michel De Waele, Fabien Escalona, Mathie Viera, Palgrave Macmillan, 2013, 428. o

épphogy a parlamenti küszöb fölött teljesítve kormánykoalíciós párttá alakult.

A ČSSD kiemelten támogatja a Cseh Köztársaság Európai Unió tagságát. A közös valuta valamint az integráció mélyítése meglátásuk szerint nagyban hozzájárul az ország fejlődéséhez.¹⁵ Ugyanakkor bonyolítja a helyzetet, hogy a cseh társadalom többségére a 2008-as válság óta inkább az euroszeptikus attitűd jellemző, amely a migrációs krízis hatására csak tovább erősödött. A Friedrich-Ebert-Stiftung 2016-os felmérései alapján **a csehek 44%-a (az EU-s átlagnál 10%-al többen) úgy látja, országuk EU-s tagsága több hátránnyal jár, mint előnnyel, míg a megkérdezettek 57%-ának az EU-ról a kockázat jutott eszébe.**¹⁶ Ennek ellenére Sobotka miniszterelnök **kiállt az ország tagsága mellett** azt nyilatkozva, hogy Csehország számára az EU a legjobb garancia a stabilitás, béke és prosperitás érdekében. A kormány kommunikációjában azonban érezhetően **háttérbe szorult a mélyebb integráció sürgetése és helyette felerősödtek a kritikusabb hangok.**¹⁷

Migrációs álláspontját tekintve **Sobotka Merkel-t hibáztatta az Európában előállt helyzetért és elutasította a kötelező betelepítési kvótákra tett javaslatot.**¹⁸ Ez azonban nem jelenti azt, hogy Sobotka ne fejezte volna ki országa támogatását az EU felé a migrációs válság mielőbbi megoldására, vagy hogy xenofób hangot ütne meg – ez a párt korábbi vezetője, Miloš Zeman jelenlegi államfőre jellemző, aki

15 CEE Identity: Czech Social Democratic Party, <http://www.ceeidentity.eu/database/manifestoesoun/czech-social>

16 Friedrich-Ebert-Stiftung: *The European Union Facing Massive Challenges – What are Citizens' Expectations and Concerns?*, <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/12346.pdf>

17 Daily Mail: *Post-Brexit, Czech PM urges EU to respect states' rights*, <http://www.dailymail.co.uk/wires/reuters/article-3663887/Post-Brexit-Czech-PM-urges-EU-respect-states-rights.html#ixzz4PS7vAX4n>

18 Deutsche Welle: *Czech Prime Minister chastises Merkel over refugee crisis*, <http://www.dw.com/en/czech-prime-minister-chastises-merkel-over-refugee-crisis/a-18935902>

a migránsokat megszállóként jellemezte. Ezt Sobotka elutasította, Zeman-t populistá, a xenofóbiát legitimizáló politikusnak nevezve.¹⁹ Az országban jellemzőek az EU és migrációellenes tüntetések, melyeken általában a szélsőjobb Hajnal – Nemzeti Koalíciót egyre nagyobb számban támogató cseh fiatalok vesznek részt.

A cseh pártrendszer egyik sajátos jellemzője a Cseh- és Morvaország Kommunista Pártjának jelenléte, amely jelenleg a ČSSD egyetlen parlamentképes baloldali kihívója. A választások során jellemzően harmadik helyre szorul a szociáldemokraták és az aktuálisan meghatározó jobboldali erő mögött. A 2013-as választások a kommunisták egyik legsikeresebbike volt, ahol a szavazatok közel 15%-át sikerült elnyerniük. A párt jellemzően a leépített ipari övezetekben sikeres – nagy- és fővárosi szavazók ellenében a kisebb méretű városok lakóinak, illetve a munkanélküliek szavazataira számíthatnak. Ez a párt szovjet korszak felé irányuló nosztalgikus attitűdjével magyarázható, amivel a fiatalok aligha tudnak azonosulni. Ezért a párt támogatóinak túlnyomó többsége 60 év feletti, akik nehezen tudtak alkalmazkodni a rendszerváltás utáni új világhoz.²⁰

19 Český rozhlas: Czech top officials in war of words over migrant crisis, <http://www.radio.cz/en/section/curraffrs/czech-top-officials-in-war-of-words-over-migrant-crisis>

20 Political Critique: Tensions in the Czech Republic <http://politicalcritique.org/cee/czech-republic/2016/tensions-in-the-czech-republic/>

2.3. Horvátország – A Horvát Szociáldemokrata Párt (Socijaldemokratska partija Hrvatske)

A Horvát Szociáldemokrata Pártot (SDP) 1990 novemberében alapították a Horvátországi Kommunista Ligájának utódpartjaként, mely a második világháború óta vezette a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság horvát tagállamát. Az 1990 tavaszán tartott országgyűlési választások után az állampárt, amely csak a második helyen végzett a Horvát Demokrata Közösség (HDZ) nevű jobboldali konzervatív párt mögött, novemberben hivatalosan megszűnt; nevét „Demokratikus Változás Pártra” változtatták, ezzel jelezve, hogy a tagok elutasítják a kommunista eszméket. A párt ma ismert nevét 1993 áprilisában vette fel, magára haragítva egy másik, baloldali törpepártot, mely ugyanezt a nevet viselte, de amellyel egy évvel később fuzionált.

Az SDP jelenleg a legnagyobb balközép párt Horvátországban, egyben pedig – a HDZ ellenpólusaként – a horvát pártrendszer másik domináns partja. Megalakulását követően tíz évig ellenzékben politizált, 2000-ben azonban sikeresen használta ki az addig kormányon lévő HDZ által előidézett politikai válságot, és koalíciójával megnyerte a választásokat. A 2003-ig hatalmon lévő, Ivica Račan (SDP) által vezetett kormánykoalíciónak több párt is a tagja volt: az SDP mellett a szociálliberális (HSLS), a nyugdíjas párt (HSS), a néppárt (HNS–LD), illetve egy regionális (isztriai) párt (IDS) is kormányrúdhhoz került. Ezt követően, 2003-tól 2011-ig ismét a HDZ által alakított koalíciók vették át a hatalmat. 2011-ben azonban az SDP-t, a HNS–LD-t, a nyugdíjasokat és az isztriai pártot tömörítő „Kukurikú” választási koalíció színeiben Zoran Milanovićnak (SDP)

sikerült megnyernie a választásokat, és megalakította a független Horvátország 21 évének tizenkettedik kormányát, mely – a négyéves ciklust kitölteni rendre képtelen horvát kormányok között – eddig egyben a leghosszabb életűnek is bizonyult.

A 2015-ös választások azonban, ahol a HDZ (a Hazafias Koalíció élén) és az SDP (a „Horvátország növekszik” választási koalíció élén) **a két legnagyobb politikai erőként közel ugyanannyi szavazatot szerzett, egy harmadik pártot, a Híd Függetlenek Listáját (MOST) juttatott zsarolási pozícióba, amely hosszas tárgyalások után végül a HDZ-vel alakított kormányt.** A kormány azonban hamarosan bizalmi válságba került, a parlament feloszlatta önmagát, és 2016 szeptemberében új választásokra került sor. Az SDP-nek (a Népközlöny vezető pártjaként) azonban nem sikerült kihasználnia a HDZ meggyengült pozícióját, még a kezdeti, elemzők által ígéretesnek talált helyzet ellenére sem. A szavazatarányokat tekintve 2,5 százalékponttal maradtak le a választásokból győztesként kikerülő HDZ koalíciójától, a MOST pedig harmadik helyen végzett; a 2015-ös tapasztalat megismétlődni látszik.

A HDZ-vel folytatott, immár 26 éves hatalmi harcától eltekintve az SDP-nek gyakorlatilag nincs kihívója a horvát pártrendszerben. A baloldali vagy baloldalhoz köthető pártok jellemzően fiatalabbak és fragmentáltabbak, egy bizonyos társadalmi réteg érdekeit igyekeznek artikulálni, átfogó képviselői igény vagy politikai koncepció nélkül. **Az SDP-vel egyidős szociálliberális értékeket valló HNS–LD,** amely sokáig a harmadik legnagyobb párt volt a parlamentben, **mostanra az SDP leghűségesebb koalíciós partnerévé vált.** Hasonlóan közeli szövetséges a másik 1990-es alapítású, a helyi kisebbségek jogait képviselő isztriai párt, amely, regionális beágyazódását tekintve, az

SDP egyik fő bástyája. A zöld Horvátország Fenntartható Fejlődése (ORaH) pártnak, amely 2013-ban az SDP potenciális kihívójaként jelent meg a politikai erőterben, 2016-ban nem sikerült bejutnia a parlamentbe.

A tipikus SDP-szavazó fiatal, középosztálybeli, városlakó, és jellemzően az ország északnyugati régióiban (a fővárosban, Isztriában, és általában a szárazföldön) él. A pártot támogatók jellemzően magasabban iskolázottak az átlagnál,²¹ bár ez a tendencia a legutóbbi választások alkalmával gyengült: a közvélemény-kutatások eredményei szerint 2016 őszén felsőfokú végzettségűek is nagyobb számban átszavaztak a HDZ-re. A szociáldemokrata párt támogatói nagyobb valószínűséggel kerülnek ki valamelyik nemzeti kisebbségi csoportból, egyrészt mert a pártnak hagyományosan multi-etnikus profilja van, másrészt mert az első SDP-kormány (2000–03) törvényi erővel növelte a kisebbségek parlamenti képviseletét, továbbá biztosította jelenlétüket a kormányban, az igazságszolgáltatásban és az adminisztrációban. Az érem másik oldala, hogy a külföldi diaszpórákban élő horvát kisebbséget a párt nem tudja megszólítani – ők jellemzően a nacionalista HDZ politikát támogatják. A reprezentatív SDP-szavazó továbbá a gazdasági problémákat prioritizálja a vallási és etnikai kérdésekhez képest, illetve (elsősorban a 2000-es évek derekától) egyre növekvő valószínűséggel fiatal és nő.²²

Az SDP gazdaságpolitikáját a baloldali és liberális elemek egyaránt meghatározzák. Míg hatalmon volt (2011–15), a párt privatizációs

21 Ferić, Ivana és Vesna Lamza Posavec: *Opinion Polls, Voters' Intentions and Expectations in the 2011 Croatian Parliamentary Elections*. In: *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities*. Vol. 2(4), 2013. 13.

22 Pickering, Paula és Mark Baskin: *'What is to be done? Succession from the League of Communists of Croatia'*. In: *Communist and Post-Communist Studies*. 41, 2008.

és gazdasági liberalizációs politikát folytatott, de 2015-ös kormányprogramjában már a baloldali elemek domináltak: a párt radikális ÁFA-csökkentést tervezett, továbbá a nők és fiatalok munkába állását támogató, családtámogató intézkedéseket, illetve özvegyességi és szociális nyugdíj bevezetését.²³ **2016-ban ehhez képest fogyasztás- és vállalkozás-élénkítést szolgáló intézkedések egyenlő súllyal jelentek meg programban** (bár a radikális ÁFA-csökkentés tervétől elállt a párt). Szerepet kapott továbbá a kis- és közepes jövedelmű munkavállalók védelmének biztosítása, a progresszív adózás bevezetése (általános adócsökkentés mellett), illetve az állami adminisztráció csökkentését, költségvetési racionalizációt és a külföldi tőke vonzását támogató intézkedés.²⁴

Kulturális profilját tekintve az SDP erősen épít a horvát antifasiszta hagyományra és a második világháború idején kialakult antifasiszta mozgalmak örökségére. Ez az irány még szembeötlőbb a HDZ keményvonalasainak a balkáni háború nacionalista narratíváira építő diskurzusával összehasonlításban.²⁵ **A párt emellett kiemelt figyelmet fordít a kisebbségi társadalmi csoportok és a munkások védelmére, a nemek közötti egyenlőségre, illetve támogatja az azonos neműek házasságát.**²⁶ **2016-os programjában az SDP a politika és a kultúra „szétválasztását” ígérte** az állami rádió- és tévécsatornáknak (HRT) a politikai befolyástól való megtisztításán, a média és kulturális intézmények működésének demokratizálásán és a kulturális tanácsok autonómiájának növelésén keresztül. A koalíció továbbá társadalmi–kulturális központok alapítását és – EU-s alaptól

23 *Total Croatia News: Comparison of Economic Manifestos of HDZ and SDP.* <http://www.total-croatia-news.com/politics/1153-comparison-of-economic-manifestos-of-hdz-and-sdp>

24 *Total Croatia News: HDZ and SDP Debate Their Economic Ideas.* <https://www.total-croatia-news.com/item/13674-hdz-and-sdp-debate-their-economic-ideas>

25 Pavlavković, Vjeran: 'Remembering War the European Way: Croatia's Commemorative Culture on the Eve of EU Membership.' In: *Croatia and the European Union: Changes and Development.* Eds: Pero Maldini és Davor Pauković, Routledge 2015. 130–131.

26 Karolina Leaković: *Political Party Quotas in the Croatian Social Democratic Party.* <http://www.quotaproject.org/fr/CS/Croatia.pdf>

történő finanszírozás mellett – kulturális programok decentralizációját tervezte.

Az SDP nem tipikus zöld párt. Elveikben kiállnak a környezetvédelem fontosságáért, de ez önmagában még a pártrendszer valamennyi pártjára jellemző. **Ezt a profilbéli „hiányosságot” tudta az SDP-ből 2013-ban kiváló ORaH valamelyest kihasználni,** amely kifejezetten zöld pártként jött létre, és a 2014-es európai parlamenti választásokon egy mandátumot szerzett (összehasonlításképpen: az SDP által vezetett „Horvátország növekszik” választási koalíció négy, a HDZ koalíciója pedig hat képviselőt küldött az EP-be). A zöld pártok azonban, melyek közül jelenleg az ORaH a legnagyobb, egyelőre nem parlamenti pártok.

EU-s politikáját tekintve az SDP hagyományosan és kiemelkedően EU-párti pozíciót foglal el. A párt a Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetségének a tagja, és legutóbbi kormányzása alkalmával (2011–15) nem tűzte ki az euró bevezetésének dátumát. Horvátországban az SDP elsőként támogatta a csatlakozás ötletét, és Milanović egyik fő ígérete 2011-ben az volt, hogy felkészíti az országot az EU-csatlakozásra. Ennek kapcsán érdemes hangsúlyozni, hogy **az SDP a HDZ-vel versengve igyekszik kialakítani az „európaibb” párt profilját,** illetve próbálja magát mint az ország sikeres csatlakozásáért egyedül felelős aktort bemutatni – így pedig fiatal, városi, magasan iskolázott értelmiségi rétegeket megszólítani. Ennek a tendenciának a hatására később valamennyi párt EU-párti pozíciót igyekezett fölvenni, hogy koalícióképes profilra tehesen szert. **A horvát pártrendszerben immár olyan mértékben fölénybe kerültek az EU-párti állásfoglalások,** hogy a szkeptikus pártokat sokan páriának, pozíciójukat pedig rendszerellenesnek találják.²⁷

27 Raos, Višeslav: 'Transformation of the Croatian Party System in the Process of EU Accession.' In: *Croatia and the European Union: Changes and Development*. Eds: Pero Maldini és Davor Pauković, Routledge 2015. 169–170.

Az elmúlt években kialakult migrációs válságot illetően a párt pragmatikus álláspontot képvisel. A párt támadta a német „nyitott ajtók” politikáját, de ugyanúgy kritizálta Magyarországot, amiért elzárta a határait, illetve Szerbiát, amiért menekülteket szállított át Horvátországba.²⁸ **Milanović ezért tavaly szeptemberben megtiltotta szerb állampolgárok Horvátországba való belépését.**²⁹ Idén júniusra egy, Horvátországot Szerbiával összekötő hídra létesített hídzár is elkészült, hogy „megakadályozza az illegális bevándorlók belépését és az embercsempészek munkáját”.³⁰ **Annak érdekében, hogy „Horvátország ne legyen menekült hotspot”, Milanović kormányfőként tavaly szeptemberben a továbbhaladás politikáját hirdette meg,** amennyiben élelmiszert és orvosi ellátást biztosít az arra rászorulóknak számára, majd hagyja őket továbbhaladni.³¹ A tavaly októberi találkozón, amelyet a nyugat-balkáni migrációs útvonalon áthaladó bevándorlók koordinációjával kapcsolatban tartottak tizenegy ország képviselőjének részvételével, Milanović meglehetősen elzárkózó álláspontot artikulált, amikor kijelentette, hogy Horvátországra semmilyen kötelezettség nem róható ki a közös megoldás megvalósítása érdekében.³²

28 *EU Observer: Economy, refugees on voters' minds in Croatia.* <https://euobserver.com/political/131010>

29 *The Telegraph: Refugee crisis: Croatia seals border crossings with Serbia.* <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/hungary/11873012/Refugee-crisis-Hungary-declares-victory-in-border-strategy-as-migrants-head-to-Croatia-instead.html>

30 *Balkan Insight: Croatia Erects Serbian Border Fence to Deter Migrants.* <http://www.balkaninsight.com/en/article/croatia-suddenly-raises-fence-on-serbian-border-06-30-2016>

31 *The Guardian: Croatia 'will not become a migrant hotspot' says prime minister.* <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/18/croatia-refugees-zoran-milanovic-migrant-hotspot>

32 *Politico: Western Balkan countries agree to work together on migration.* <http://www.politico.eu/article/commission-migration-proposal-draws-fire-merkel-refugee-merkel-junker/>

2.4. Lengyelország – Demokratikus Baloldali Szövetség (Sojusz Lewicy Demokratycznej)

Lengyelországban 1991-ben jött létre szocialista és szociáldemokrata pártok koalíciójából a „Demokratikus Baloldali Szövetség” nevű választási szövetség. A koalíciót alkotó pártok között volt a ma Demokratikus Baloldali Szövetséggént ismert párt elődje, a Lengyel Köztársaság Szociáldemokráciája (SdRP) nevű párt. Az SdRP, az 1989-ig állampártként működő Lengyel Egyesült Munkáspárt (PZPR) utódpartjaként, megalakulása után rögtön át tudta venni a PZPR infrastruktúráját, ami ugyan választási versenyelőnybe hozta az akkor alakuló, kisebb pártokkal szemben, de hosszú távon nem kedvezett a párt reputációjának. A párt ezért már az indulásakor elutasította a kommunista ideológiát, és nyíltan kiállt a demokratikus politikai vezetés elve mellett, 1999-ben pedig fölvette ma ismert nevét. **A túlnyomóan a PZPR-ből verbuválódott párttagság, továbbá a kommunista múlttal összefüggő botrányok miatt a posztkommunista jelző még mindig kísérti a pártot.** Ilyen botrány volt például az 1996-os, amikor a baloldali miniszterelnök, József Oleksy lemondott, miután fény derült korábbi KGB-s kapcsolataira; illetve a 2004-es úgynevezett Rywin-ügy, amikor a mainstream média politikai korrupcióról kezdett cikkezni egy médiapolitikai ügy kapcsán, melyben valószínűleg a miniszterelnök, Leszek Miller és az SLD számos vezető politikusa érintett volt, a pártnak a korábbi kommunista politikai garnitúrával fenntartott kapcsolataira is fényt derített, és amely végeredményben szintén a miniszterelnök lemondásához vezetett.

Az SLD választási történetét 2001-ig tartó felfutás, majd azóta fokozatosan csökkenő népszerűség jellemzi. A párt a megalakulása

óta eltelt huszonhat évből nyolcat töltött kormányon. Az első szabad, demokratikus választások alkalmával (1991) a választási koalíció a második legtöbb szavazatot szerezte, ami a rendkívül fragmentált pártrendszerben (amelyben összesen 29 párt jutott be a parlamentbe) mindössze 12 százalékos támogatottságot jelentett. **Az SLD először 1993-ban, a szavazatok egyötödével került kormányra, és a Lengyel Néppárttal (PSL) alakított koalíciót.** A következő választások alkalmával (1997), bár jobb eredményeket ért el, mint négy évvel azt megelőzően, veszített a jobboldali ellenzékét tömörítő Szolidaritás Választói Akcióval szemben. **2001-ben elérte eddigi legjobb választási eredményét a Munkás Unióval választási szövetségben (41 százalék), így 2005-ig a Munkáspárttal és a 2003-ban a koalícióból kilépő PSL-lel koalícióban alakította meg második és eddig utolsó kormányát.**

A párt mélyrepülése az ezredforduló után kezdődött. 2004-ben az SLD népszerűsége 10 százalék alá zuhant, elsősorban a Rywin-ügy miatt. Az eset következtében Leszek Miller miniszterelnök lemondott, néhány neves SLD politikus új pártot alakított (Lengyelország Szociáldemokrata Pártja, SDPL), a következő, 2005-ös parlamenti választások után pedig az SLD parlamenti képviselőinek száma a negyedére csökkent. A 2007-es választásokon „Baloldaliak és Demokraták” középbaloldali pártszövetség tagjaként indult, amelynek a szavazatoknak mindössze 13 százalékát sikerült megszereznie. A 2011-es választásokon az egyedül induló SLD már 5 százalékkal kevesebb szavazatot szerzett. **A 2015-ös választásokra alakult „Egyesült Baloldal” választási szövetség,** melyet az SLD mellett a Palikot Mozgalomból kialakult Te Mozgalmad (TR), az Egyesült Munkások (UP) és a Zöldek (PZ) alkottak, **nem jutott be a parlamentbe.**

Az SLD pártrendszeri pozíciójának dinamikáját illetően megalakulása óta elűt a régió baloldali pártjaira jellemző trendektől; a posztkommunista bélyeg ebben a tekintetben meghatározónak tűnik. A rendszerváltás után a Szolidaritás Mozgalomból létrejövő pártok nem akartak szövetkezni az SLD-vel, ezért a pártszövetség koalíciós lehetőségei meglehetősen korlátozottak voltak; a kilencvenes években csak az agrárpárt PSL-lel tudott összefogni. Legnagyobb baloldali politikai erőként azonban képes volt olyan más baloldali formációknak a belső dinamikáit befolyásolni, amelyek szintén megosztottak voltak abban a kérdésben, hogy társuljanak-e a posztkommunista párttal vagy se; az SLD így több ilyen uniót is felbomlasztott.³³ Bár napjainkban az SLD még mindig a legnagyobb baloldali politikai erő Lengyelországban, egy dinamikusan fejlődő újbaldali párt, a Razem már potenciális kihívójaként lép föl. A 2015 első hónapjaiban alapított párt szervezetileg horizontálisan tagolódik, baloldali gazdaság- és társadalompolitikát támogat, és kulturálisan liberális értékeket hirdet. A Razemet jellemzően az SLD potenciális szavazói, a magasan iskolázott, harmincéves, nagyvárosi polgárok támogatják, és bár a párt 2015-ben nem jutott be a parlamentbe, viszonylag rövid politikai pályafutása ellenére máris számottevő társadalmi bázisra (a szavazatok 3,6 százalékára) tett szert.³⁴ Középről a szintén 2015-ben alapított Modern (Nowoczesna.pl) lépett fel az SLD sikeres kihívójaként, és az állami szerepvállalás visszaszorításának szellemében írt neoliberális programjával negyededik legsikeresebb pártként jutott be a Szejmbe.

33 Pacześniak, Anna: 'Poland'. In: *The Palgrave Handbook of Social Democracy in the European Union*. Eds: Jean-Michel de Waele, Fabien Escalonaés Mathieu Vieira, Palgrave Macmillan, 2013. 516.

34 Kettősmérce: A semmiből építik fel az újbaldalt Lengyelországban. http://kettosmerce.blog.hu/2016/10/16/a_semmibol_epitik_fel_az_ujbaldalt_lengyelorszagban

A párt választói összetételét tekintve a vallásosság hiánya tekinthető meghatározó tényezőnek. Baloldali profilja ellenére a kilencvenes években meglehetősen széles társadalmi bázist tudott kialakítani; az SLD sikeresen szólította meg a piacpárti és jobboldali társadalmi csoportokat is, de alapvetően a középosztálynak az állami apparátusban dolgozó rétege és a nyugdíjasok támogatták. **Mára a szavazói bázis a 30-as éveikben vagy afölött járókra szűkült, akik jellemzően értelmiségiek vagy magasan képzett munkások, továbbá a nagyobb (de nem a legnagyobb) városok lakói. A szavazók gazdasági pozíciója nem tűnik megkülönböztető tényezőnek.**³⁵

A párt gazdaságpolitikája inkább csak elméletben tükröz baloldali értékeket. Az első SLD-kormány (1993–97) folytatta Leszek Balcerowicz liberális pénzügyminiszter (1989–91) sokkterápiára épülő tervét, amely tömeges privatizációt és a pénzügyi szektor deregulációját jelentette, továbbá munkanélküliséghez vezető közpolitikákat léptetett életbe, amivel növelte a társadalmi egyenlőtlenségeket. **A második SLD-kormány (2001–05) alatt Leszek Miller gyakorlatilag egykulcsos, 19 százalékos adórendszert vezetett be,** ami jelentősen hozzájárult az addigi szociáldemokrata szavazók elidegenítéséhez. **Az elmúlt években az SLD baloldali gazdaságpolitikai fordulatot vett;** a párt a minimálbér emelését, ingyenes köz- és felsőoktatást, európai szintű közegészségügyet és egy, a legkevésbé privilegizált csoportokat kedvezményező progresszív adórendszert tűzött programjára.

Lengyelországban a politikai pártok identitását jellemzően kulturális értékválasztásuk határozza meg. Az SLD-ből a szempontból liberális pártnak számít. A párt támogatja a nemek közötti egyenlőséget a

35 Pacześniak, Anna: 'Poland'. In: *The Palgrave Handbook of Social Democracy in the European Union*. Eds: Jean-Michel de Waele, Fabien Escalona és Mathieu Vieira, Palgrave Macmillan, 2013. 515.

gazdasági, a politikai és a társadalmi szférában, és ennek elősegítését állami eszközökkel képzei el (például a gyermekgondozást megkönnyítő intézmények fejlesztését a nők munkaerő-piaci reintegrálásának érdekében). **A szexuális irányultsághoz és reprodukcióhoz kapcsolódó kérdéseket** nem társadalmilag irányítandó és megoldandó ügynek, hanem **magánügynek tekinti**, amelyben mindenkinek joga van döntést hozni saját magára vonatkozóan. **Ezek az elvek azonban nem mindig jelentek meg a gyakorlatban:** a kormányon lévő SLD nem liberalizálta az abortuszhoz való jogot, elsősorban a Katolikus Egyház erős befolyása miatt. **Az Egyházzal való kapcsolatának történetét egyébként alapvetően meghatározza a kommunista örökség:** megalakulása után a pártot heves antiklerikalizmus és vallási intolerancia jellemezte, a későbbiekben azonban, pragmatikus okokból, igyekezett elkerülni a nyílt konfrontációt.³⁶

Az SLD profiljának a zöld értékek és környezettudatos gyakorlat alapvetően nem releváns része, azt jellemzően pragmatikus területnek tekinti. Konstruktív álláspontot a párt a környezetbarát gazdaság koncepciójával kapcsolatban alakított ki, elsősorban a megújuló energiahordozókra való átállást támogatásával. Az értékinkonzisztenciákat mutatja, hogy az SLD ellenzékben töltött évei alatt a környezetbarát politikájáért is kritizálta a mindenkori kormánypártot.

Az SLD-re EU-párti attitűd jellemző. A párt a kilencvenes években kiemelten támogatta az EU-hoz való csatlakozás gondolatát, és az Unió jövőjével kapcsolatban napjainkban is kifejezetten támogató nézeteket vall; vízióiban európai föderáció terve is szerepel. A pártnak feltétlen célja csatlakozni az eurozónához.³⁷

36 Marjorie Castle: 'Poland.' In: *Politics in Europe*, 6. kiadás, Sage, 2015. 616–617.

37 Cesareo Rodríguez-Aguilera de Prat: *Political Parties and European Integration. Translated from Spanish by Jed Rosenstein*. Peter Lang, 2009. 123.

Az SLD az Jog és Igazságosság Pártjához (PiS) hasonló kritikus véleményt fogalmaz meg a bevándorlással szemben. A párt a menekültválság előtt jellemzően emberjogi szempontból közelítette meg a jelenséget, és általában a bevándorlók jogainak védelmére szólított föl jogi visszaélések és az embercsempészek munkájának megakadályozásával, illetve a menekültek társadalmi integrációjának elősegítésén keresztül.³⁸ A jelenség aktualizálódásával azonban a párt álláspontja is megváltozott; tavaly novemberben Leszek Miller kijelentette, hogy Lengyelország nem hajlandó befogadni senkit, és hogy Európában senkit nem kérdeztek meg arról, kíván-e menekültek ekkora volumenű beáramlásával együtt élni. A pártvezér továbbá Európa legnagyobb élősködőjének nevezte Angela Merkel német kancellárt a nyitott ajtós politika bevezetéséért, amely szerint óriási károkat okoz Európának.³⁹ Mivel azonban a pártnak az elmúlt több mint tíz évben nem volt reális esélye hatalomra kerülni, nem dolgozott ki részletes programot például a menekültválság kezelésére.

Az utóbbi évtizedekben az SLD-nek meglehetősen ambivalens viszonya volt a baloldali értékekhez. Kormányra kerülve rendre liberális gazdaságpolitikát folytatott, migrációs kérdésben viszont még ellenzékben is kifejezetten jobboldali nézeteket artikulált. Azt a politikai űrt, amelyet Lengyelországban egy baloldali vagy liberális párt az erősen vallásos és konzervatív jobboldallal szemben tematizálhatna, képtelen volt érdemben betölteni.

38 Materska-Sosnowska, Anna: *The Crisis of Social Democracy in Poland: A New Start for the Left?* <http://library.fes.de/pdf-files/ipg/ipg-2010-4/materska-sosnowska.pdf>

39 *The News: Poland's new cabinet to make U-turn on refugees over Paris attacks?* <http://www.thenews.pl/1/10/Artykul/228958,Polands-new-cabinet-to-make-Uturn-on-refugees-over-Paris-attacks>

2.5. Magyarország – Magyar Szocialista Párt

A Magyar Szocialista Párt (MSZP) az MSZMP utódszervezeteként jött létre 1989. október 7-én. Az utódpártiság vállalását súlyos mérlegelés előzte meg, végül a korábbi párt társadalmi beágyazottsága és infrastrukturális háttere volt az a tényező, ami miatt az új párt úgy döntött, hogy érdemes vállalni a politikai folytonosság következményeit. Az MSZP megalakulása a jogfolytonosság ellenére tartalmi értelemben jelentős irányváltást jelentett: a szocialisták nemcsak a többpártrendszert, de a korlátok között tartott, „humanizált” kapitalizmust is elfogadták, magukat pedig a nyugat-európai szociáldemokrata pártcsalád részének tekintik.

Az MSZP rendszerváltás utáni választási eredményei a következőképpen írhatóak le: **két súlyosan kudarcos időszak között a legsikeresebb magyar politikai párt: az 1990-es gyenge eredményétől eltekintve az MSZP mindig első vagy második helyet ért el a parlamenti választáson.** A kispárti létből a magyar pártrendszer kulcsszereplőjévé az 1994-es választáson vált a párt, amikor közel 33 százalékot elérve a parlamenti mandátumok 54 százalékát nyert el az MSZP. Ekkor, bár az MSZP egyedül is képes volt a mandátumok abszolút többségének megszerzésére, saját legitimálása érdekében úgy döntött, koalíciós kormányt alakít a liberálisokkal. A listás szavazatok arányát tekintve 1998-ban is hasonlóan szerepelt az MSZP, első helyen is végzett a pártok között, mégis elvesztette a választásokat egy jobboldali választási összefogással szemben. Négy ellenzéki év után egy rendkívül kiélezett választási kampányban története legmagasabb szavazatszámát érte el az MSZP, amely még így is épphogy elég volt a győzelemre. 2006-ban hasonlóan szoros küzdelmet folytatott az MSZP és a Fidesz, és a listás szavazatok

tekintetében ismét csak 1 százalék volt a különbség a szocialisták javára. A szoros versenyben az MSZP nem tudott egyedül többséget szerezni, mindkét választás esetében koalíciókötésre kényszerült az 5 százalékos parlamenti küszöböt épphogy átugró SZDSZ-szel.

Az MSZP támogatottságában 2006 nyarán, a 2. Gyurcsány-kormány megszorító intézkedéseit követően állt be negatív fordulat; **ez volt az elmúlt tíz év legnagyobb zuhanása a párt mutatóiban.** Gyurcsány Ferenc miniszterelnök kiszivárgott őszi beszéde tartóssá tette a korábbi népszerűségvesztést. Ezt követően lassabb, lépcsőzetes erózió ment végbe, a helyzet folyamatos romlása vezetett el előbb Gyurcsány miniszterelnök lemondásáig 2009 márciusában, majd egy súlyos választási vereséghez 2010-ben. A 2010-es választáson az MSZP négy évvel korábbi szavazóinak 58 százalékát elvesztette, és 19,3 százalékos eredménye arra volt elegendő, hogy megelőzze a radikális Jobbikot, és a legnagyobb ellenzéki frakcióval rendelkezzen. **Az MSZP a 2014-es választáson sem mozdult ki a középpárti kategóriából, amit jelzett, hogy a többi baloldali és liberális politikai párttal összefogásban is csak 25 százalékos eredményt sikerült elérnie.** 2010 és 2016 között az MSZP támogatottságán három elnöknek sem sikerült tartósan javítania.

A magyar pártrendszer a rendszerváltást követő sokpárti jellege után a kétpártiság irányába mozdult el, a 2010-es választás azonban az addigra befagyyni látszó kétpártrendszert jelentősen átrendezte, bal- és jobboldali protesztpártok megjelenését hozta. Ez leginkább a mainstream pártokkal szembeni elégedetlenség, valamint a politikai rendszer egészével szembeni általános bizalomhiány számlájára írható, melyet a korrupciós ügyek és botrányok is tápláltak. Ezek a változások az MSZP-t érintették a leginkább kedvezőtlenül, mivel a szocialisták korábbi önálló váltópárti státuszukat elveszítve egyszerre

kaptak a szélsőjobb felől és a baloldalon belül is kihívókat. Az MSZP-nek így a korábbi időszak jellemzően bal–jobb rivalizálásával szemben ma már három fronton kell helytállnia:

- 1. Politizálásukat továbbra is elsősorban a Fidesz–KDNP kormányzati politikával való szembehelyezkedés határozza meg.**
- 2. A szélsőjobbboldali Jobbik ideológiailag ugyan markánsan különbözik az MSZP-től, programja mégis számos olyan baloldali elemet is tartalmaz, amely, rokonságot mutatva a szocialistákéval, potenciális baloldali szavazók megszólítására is képes. A Jobbik „néppártosodása” pedig további kihívást jelent az MSZP-nek, mivel azoknak az elégedetlen ellenzéki választóknak is alternatívát nyújthat, akik eddig a párt szélsőséges megnyilvánulásai miatt nem támogatták a Jobbikot. A Jobbik ráadásul anti-establishment pártként nemcsak a kormánypárttal, hanem az MSZP-vel is szembehelyezi magát az első számú ellenzéki párt címéért folytatott versenyben.**
- 3. A legérdekesebb kihívást a baloldal megosztottsága jelenti az MSZP számára. 2010 után több szociáldemokrata és liberális értékeket képviselő párt jelent meg a politikai színtéren, melyek éppen az MSZP válságára adott válaszként kívántak alternatívát adni a baloldali érzelmű, de az MSZP-től eltávolodó szavazóknak. Elsőként a Demokratikus Koalíció (DK) jött létre 2011-ben, az MSZP egyik platformjából önálló párttá alakulva. Őket követte a baloldali ernyőszervezetként indult, majd több liberális és baloldali mozgalom szerveződéséből 2013-ban párttá alakult Együtt. A harmadik új baloldali tömörülés a Lehet Más a Politika pártból 2013-ban különvált Párbeszéd**

Magyarorszáért, melynek tagjai azután döntöttek a kilépésről, hogy az LMP nem támogatta az Együttel való szövetségre lépést. Ezek a szervezetek a hagyományos baloldali gyökerek mellett újbaldali, illetve liberális ideológiai irányt követnek, vagyis az MSZP-vel szemben öndefiníciójukat tekintve nem tisztán szociáldemokrata értékrend mentén szerveződnek, és a pártok szavazótáborában közöttük is jellemző az átjárás. **A baloldal fragmentálódása a szavazók megosztása révén így azzal a negatív következménnyel jár, hogy a pártnak immáron a stabil baloldali érzelmű választókért is meg kell küzdenie.** A baloldalon belül továbbra is az MSZP számít a társadalmilag leginkább beágyazott szervezetnek, a legnagyobb szervezeti és intézményi háttérrel rendelkezik, és támogatottsága egyedül nagyobb, mint a három másik szervezetnek együttesen. A baloldali riválisok jelenléte a baloldali tábor megosztásán keresztül azonban így is jelentős szavazat és presztízavesztést jelent a párt számára.

Az MSZP párttagságára a fogyatkozás és az inaktivitás jellemző: a párt ugyan 2016-ban nem adott ki hivatalos adatot, de becslések szerint 15–20 ezer tagja lehet az MSZP-nek, ami a baloldalon belül még magasnak számít, de mostanra a szélsőjobb oldali Jobbiknak is van annyi tagja, mint a baloldal vezető erejének⁴⁰. Az MSZP tagságában jelentős többségben vannak a férfiak, arányuk meghaladja a 60 százalékot. **Krónikus problémát jelent, hogy a fiatalabb korosztályokban egyáltalán nem számít vonzó választásnak az MSZP, így jelentős problémát jelent a párt számára a szavazói elöregedése: a szavazók csaknem fele 60 évnél idősebb.** Ezzel együtt az MSZP tagság magasan iskolázott: 2011-ben az MSZP-tagok ⁴⁰ százalékának volt felsőfokú végzettsége, egynegyedének érettségije⁴¹.

⁴⁰ *Népszabadság: Kezd összeesni az MSZP, a párt inkább hallgat a taglétszámról.* <http://nol.hu/belfold/kezd-osszeesett-az-mszp-a-part-hallgat-a-tagletszamlol-1625233>

⁴¹ *MSZP: Egy összetartó Magyarorszáért.* Budapest: MSZP, 2011.

Az MSZP a 2010-es évek választásainak egy, a Gyurcsány-korszak által preferált liberális iránnyal szemben kritikus, baloldali néppártnak megfelelő választási programmal futott neki. Az állami szerepvállalás és a társadalom kevésbé tehetős rétegei melletti elköteleződéssel, a foglalkoztatás és a szociális ellátórendszer kérdéseinek középpontba helyezésével a párt a gazdasági dimenzióban megpróbált visszatérni oda, ahol szavazói is vannak. Ami a környezetvédelem ügyét illeti, az MSZP-s politikusok és a szavazók e tekintetben nagyjából egy véleményen vannak: **elismerik a zöld ügyek fontosságát, de nem tartoznak a legvérmesebb támogatók közé.** Az utóbbi években az MSZP azonban nagyobb hangsúlyt adott a zöld ügyeknek, közös minimumként kezelve a kérdést egy potenciális együttműködéshez az új baloldali és zöld erőkkal.

Az MSZP szekuláris párt, élesen elutasítja az állam és az egyház esetleges közeledését. Az MSZP számára politikai lehetőség nyílna egy kulturálisan liberális területen, a nemek egyenlősége kérdésében – ez utóbbi kérdésben nemcsak az MSZP szavazók, hanem a társadalom többsége is közelebb áll a szocialisták álláspontjához. **Az MSZP továbbá elutasítja a kirekesztés, a diszkrimináció és a gyűlöletkeltés minden formáját. Azonban a szocialista szavazók között is igen erősek a cigányellenes érzelmek, szakadékot teremtve az elit liberálisabb megközelítése és a szimpatizánsok attitűdjei között⁴². Hasonló problémákba ütközött a párt 2015–2016-ban a migráció megítélése kapcsán.** A szocialista szavazók jelentős része a jobboldali szavazókhoz hasonlóan bevándorlás-ellenes és ebben a kérdésben elutasítja a liberálisabb, toleránsabb megközelítéseket⁴³, ami komoly fejtörést okozott a párt vezetőinek,

42 Ipsos: A Jobbik táborában mérséklődött a cigányellenesség <https://pcblogger.atlatszo.hu/2014/07/17/a-jobbik-taboraban-merseklodott-a-ciganyellenesség/>

43 Závecz Research: Szétrobbantja az MSZP-tábor a kvótanépszavazás? http://www.hetek.hu/belfold/201608/szetrobbantja_az_mszp_tabor_a_kvotanepszavazas

és sokszor bizonytalanságot okoz a témáról kialakított álláspontok és kommunikáció tekintetében.

Annak tudatában, hogy az MSZP az elmúlt húsz évben Magyarország euro-atlanti integrációjának stabil támogatója volt, nem meglepő, hogy **a 2010-es évek programjainak is alapeleme hazánk uniós tagságának és az integráció folyamatának támogatása.** Az európai uniós tagság stabil híveinek számítanak az MSZP szavazói is: 2016-ban háromnegyedük továbbra is az uniós tagság mellett szavazna.

2.6. Románia – Szociáldemokrata Párt (Partidul Social Democrat)

A romániai Szociáldemokrata Pártnak szövevényes története van; megalapítása óta eltelt huszonhét év alatt eddig négyszer alakult át. Ennek ellenére politikai imázsa sokak szemében mind a mai napig posztkommunista örökséggel terhelt. Jogelődjét, a Nemzeti Felszabadítási Frontot (FSN) 1989-ben, a romániai forradalom alatt alapította néhány, a Román Kommunista Pártból kilépő politikus, aki Ceaușescut hatalmi visszaélései és gazdaságpolitikája miatt kritizálta. A radikális nacionalista pártból, amely az erőszak alkalmazásától sem riadt vissza (mint az 1990-es és 1991-es kormányellenes tüntetések alkalmával, amikor bányászokat utaztatott Bukarestbe a többnyire békés demonstrációk szétverésére, amely emberéleteket is követelt), a keményvonalas tagok kiválásával 1992-ben létrejött a Demokratikus Nemzeti Felszabadítási Front (FDSN). Az új formáció azonban egy évvel később egyesült négy másik párttal, a Román Demokrata Szocialisták Pártjával (PDSR), a Társadalmi Szolidaritás

Pártjával, a Republikánus Párttal és a Kooperatív Párttal, majd fölvette a Szociáldemokrácia Romániai Pártja (PDSR) nevet. **A ma ismert párt 2001 júniusában jött létre** a PDSR és a Romániai Szociáldemokrata Párt (PSDR) fúziójából.

A kommunista rezsim összeomlását követő első szabad, demokratikus romániai választások (1990) óta a PSD – illetve valamely elődje – összesen tizennégy évig volt kormányon. Ezalatt az idő alatt szélsőjobbtól szélsőbalig mindenféle párttal alakított koalíciót; a Romániai Magyar Demokrata Szövetséggel (RMDSZ) koalícióban 2014-ben kilenc hónapig volt kormányon, miután a kormánykoalíció az egyik párt (Nemzeti Liberális Párt, PNL) kilépésével felbomlott. Az 1990-es parlamenti választások kivételnek számítanak: ekkor az FSN kétharmados támogatottságot szerzett, továbbá az elnöki választásokat is fölényesen megnyerte. A kormánypártban uralkodó belső feszültségek azonban kormányképtelenséget eredményeztek, ezért 1992-ben újabb választásokat írtak ki. Az immár FDSN néven induló párt relatív többséggel kormányt alakíthatott, amelybe 1994-ben bevette a sovinszta Román Nemzeti Egység Pártját (PUNR), a szélsőjobboldali, irredenta Nagy Románia Pártot (PMR) és szélsőbaloldali Munkáspártot. A kormányzatot azonban megosztották a koalíciós partnerek ellentétei, a gazdasági mutatók pedig folyamatosan estek vissza a kormányon töltött négy év alatt, így a párt elvesztette az 1996-os választásokat, és az ezredfordulóig ellenzékben politizált.

A 2000-es választásokon már PDSR-ként relatív többséget szerző párt a **„Románia Szociáldemokrata Pólusa” koalíció vezetőjeként négy évig kormányozta Romániát** a PSDR-rel és a Romániai Humanista Párttal (PUR). A 2004-es választások alkalmával, bár a PSD és a PUR szerezte a legtöbb szavazatot, a választási szövetség többi pártja az utolsó pillanatban áttért az „Igazságosság és Igazság”

szövetséghez, mely így kormányképes erővé vált. 2008-ban is a PSD jutott a legnagyobb szavazatarányhoz, de – elsősorban a választási rendszer megelőző módosítása miatt – csak második parlamenti erő maradt a Demokrata–Liberális Párt (PDL) után. **A 2012-es választásokon a PSD által vezetett Szociálliberális Unió (USL) abszolút többséget szerzett**, így létrejött a szociáldemokraták és a Jobbközép Szövetség (ACD), azaz a PNL, és a PUR utódjának számító Konzervatív Párt (PC) koalíciója, mely 2015-ös bukásáig volt hatalmon.

Bár ma a PSD a legnagyobb romániai párt, a tizennégy kormányon töltött év alatt, az első kettőt nem számítva, végig koalíciós kényszerben volt. A meglehetősen fragmentált és folyamatosan változásban lévő román pártrendszerben ez rendkívül sokféle koalíció létrejöttét eredményezte; az első évek kínosan nagy amplitúdójú koalíciós mozgását az évek múltával felváltotta egy kiegyensúlyozottabb, centrista, rendszerpárti attitűd. **A rendszer sajátos dinamikájából adódóan azonban, ahol a közvetlen hatalmi érdekek szemmel láthatóan képesek áthidalni a pártok közötti ideológiai szakadékokat, valamennyi párt lehet kihívó és potenciális koalíciós partner egyszerre.** A PNL például, amely jelenleg a parlament második legnagyobb pártja, és amely a PSD ellenzékben töltött éve alatt volt hatalmon, 2012-től a PDS-sel együtt kormányozta Romániát. 2014-ben azonban a PNL kilépett a kormányból, mert a szociáldemokrata miniszterelnök, Victor Ponta nem a párt elnökjelöltjét, Klaus Iohannist támogatta, hanem maga is indult az elnökválasztáson. **A jobbközép PNL a második legnépszerűbb párt az országban,** elsősorban a nyugati, középső és északkeleti területek támogatása miatt. Az idén nyáron tartott önkormányzati választásokon a hagyományosan jobboldalinak számító bukarestiek többségét azonban már tudta mozgósítani; **a rendkívül megosztott**

párt népszerűsége az elmúlt években országszerte csökkenő tendenciát mutat.⁴⁴

A 2013-ban alapított Népmozgalom Pártja (PMP), melyet a 2004 és 2014 között volt államfő Traian Băsescu pártjának tartanak, idén júliusban sikeresen „szippantotta föl” a PSD egyik régi szövetségesének számító Nemzeti Unió Románia Progressziójáért (UNPR) pártot. Az alapvetően kereszténydemokrata–liberális PMP profilja baloldali jegyekkel egészült ki, alternatívát nyújtva a kiábrándult PSD-szavazóknak; népszerűsége azonban csupán 6 százalék körül mozog az Avangarde közvélemény-kutató cég 2016. szeptemberi felmérése alapján.⁴⁵ A jelenleg negyedik legnagyobb párt, az alig egyéves Liberálisok és Demokraták Szövetsége (ALDE) a Liberális Reformisták Pártjának (PLR) és a PC-nek a fúziójából jött létre; a PSD-vel szövetségben politizál, egyelőre kisebb, szatellit szövetséges pártként. A magyar kisebbségi érdekeket képviselő RMDSZ, amely ma a negyedik legnagyobb párt a parlamentben, jellegéből adódóan determinált a támogatottsága Romániában. A szélsőjobboldali PMR-nek 2008 óta nincs parlamenti képviselete, a nacionalista, populista Néppárt–Dan Diaconescu (PP–DD) pedig 2015-ben beleolvadt az UNPR-be, amely mára teljesen betagozódott a PMP-be.

A PSD-t támogató szavazói csoport elemzéséből ugyanakkor az derül ki, hogy **a baloldal iránti averzió még mindig jellemző a románok társadalom meghatározó részére. A PSD szavazótáborának** zömét az idősebb korosztály teszi ki, és kétharmaduk nyugdíjas vagy munkanélküli. A munkaerő-piaci szempontból aktív PSD-szavazók többségükben a közsférában helyezkednek el, de jócskán lehet

44 *Balkan Insight: Romanian Social Democrats Win Local Elections.* <http://www.balkaninsight.com/en/article/low-turnout-in-romania-s-local-elections-06-06-2016>

45 *Romania Journal: Opinion poll: PSD and PNL top political preferences.* <http://www.romaniajournal.ro/opinion-poll-psd-and-pnl-top-political-preferences/>

találni köztük magánszektorban dolgozókat is. **A támogatók közel kétharmada középiskolai végzettséggel rendelkezik**, a felsőfokú végzettségűek aránya 10 százalék alatt. **A támogatók mintegy fele faluban él, nagyvárosban pedig kevesebb mint egyötöd; Bukarest lakossága**, amely a szavazóknak nagyjából az egytizedét teszi ki, **inkább jobboldali beállítottságú**, de enyhén növekszik a baloldal támogatottsága. **Vallási kérdések felé a szavazók domináns hányada közömbös.**⁴⁶

A PSD gazdaságpolitikáját eleinte jellemzően liberális, napjainkban inkább baloldali jegyek dominálják. A rendszerváltás utáni miliőben az állam által irányított gazdaság programja nem volt népszerű, emiatt, továbbá nemzetközi hitelezők és az EU nyomására, **a párt liberális gazdasági axiómák felé fordult. 2012 óta azonban, miután újra megválasztották, a PSD számos baloldali intézkedést hozott;** jelentősen megemelte a közszféra dolgozóinak bérét, továbbá számos új adónemet és illetéket vezetett be, melyek közül a benzinadó érintette a legtöbb embert. Ezek mellett többkulcsos adórendszert vezetett be; növelte a luxustermékekre, illetve csökkentette az alapvető fogyasztási cikkekre kivetett ÁFA-t; továbbá eltörölte az alacsony nyugdíjakra kivetett adót.

Kulturális szempontból a PSD nem tipikus közép-kelet-európai baloldali párt, ugyanis jellemzően nem adoptált liberális értékeket. Romániában a társadalom széles rétege nem azonosul poszt-materiális nézetekkel, ezért nagyrészt ilyen értékekre épülő programmal az országban egyelőre nem lehet választást nyerni.⁴⁷

46 Soare, Sorina: 'Romania'. In: *The Palgrave Handbook of Social Democracy in the European Union*. Eds: Jean-Michel de Waele, Fabien Escalona és Mathieu Vieira, Palgrave Macmillan, 2013. 536.

47 Soare, Sorina: 'Romania'. In: *The Palgrave Handbook of Social Democracy in the European Union*. Eds: Jean-Michel de Waele, Fabien Escalona és Mathieu Vieira, Palgrave Macmillan, 2013. 540.

Ebbe a körbe beletartoznak a zöld értékek is; Ponta támogatja a Roșia Montană Projektet, mely a névben szereplő hegy arany- és cianid-tartalékainak kitermelését célozza, továbbá ellenzi az elmúlt években fölmerült palagáz-kitermelés tervét, melyet ugyan kezdetben támogatott, de később a környezeti szempontból sokkal károsabbnak tartott fekete-tengeri földgázipar mellé állt.⁴⁸

Bár a PSD 1990 óta támogatja az EU-párti diskurzust, hosszú, hiábavaló próbálkozások után csak 2005-ben lett az Európai Szocialisták Pártjának (PES) teljes jogú tagja. Románia az EU-csatlakozásának folyamatában igyekezett minden, az Európai Bizottság által felállított ajánlásnak megfelelni, de **a 2007-es belépés óta egyre növekvő ellenszenvvel fogadja az országról szóló bizottsági jelentéseket és a párt jogállami gyakorlatát megkérdőjelező kritikákat.** Ponta azonban több médiaeseményen is hangsúlyozta, hogy véleménye szerint a nyugat-balkáni régió fejlődése szempontjából alapvető fontosságú, hogy a régió államai belépjenek az EU-ba, ezért a pártja támogatja az európai integrációnak Ukrajnával, Moldovával és Grúziával történő bővítését.⁴⁹

Az aktuális migrációs válság tekintetében a PSD pragmatikus álláspontot képvisel. Ponta tavaly szeptemberben kijelentette, hogy Románia, mely szerinte 1500 menekült ellátására képes, csak akkor fog több bevándorlót befogadni, ha csatlakozhat a schengeni

48 *Romania Libera: Ponta: Inițial, eram împotriva exploatării de la Roșia Montană, pentru că Băsescu susținea proiectul.* <http://www.romanalibera.ro/politica/institutii/ponta--initial--eram-impotriva-exploatarii-de-la-rosia-montana--pentru-ca-basescu-sustinea-proiectul-312178>; *Mediafax: Ponta: Se pare că nu avem gaze de șist, ne-am bătut foarte tare pe ceva ce nu avem.* <http://www.mediafax.ro/economic/ponta-se-pare-ca-nu-avem-gaze-de-sist-ne-am-batut-foarte-tare-pe-ceva-ce-nu-avem-13519457>.

49 *Agerpres: Romania backs Moldova, Georgia, Ukraine in EU integration moves.* <http://www.agerpres.ro/english/2014/06/22/romania-backs-moldova-georgia-ukraine-in-eu-integration-moves-16-54-53>

övezetéhez.⁵⁰ A 2000 és 2004 között miniszterelnök Adrian Năstase a blogján geopolitikai perspektívából értékelte a menekült-kérdést, azt állítva, hogy az EU-s szolidaritás elve kudarcot vallott, és hogy Romániának össze kell fognia a V4-ekkel a menekültkvóta elutasításának ügyében, ha meg akarja állítani érdekérvényesítő képességének fokozatos visszaesését. A párt elnöke, Liviu Dragnea tavaly ősszel úgy nyilatkozott, hogy magyarországi látogatása során látta, amint több ezer bevándorló sétál Budapest utcáin, és nem akarja, hogy ez Bukarest utcáin is megismétlődjön.⁵¹

A román pártrendszer sajátosságaiból adódóan tehát a PSD, a többi román párthoz hasonlóan, állandó koalíciós kényszerben van. A helyzetet a PSD számára tovább nehezíti, hogy kommunista öröksége miatt még mindig komoly társadalmi ellenérzéssel kell szembenéznie. Ezt a tendenciát a párt értékei is tükrözik; baloldaliságról leginkább gazdaságpolitikája ad számot; a menekültválságban a PSD inkább politikai lehetőségeket, mint humanitárius katasztrófát lát.

50 EurActiv: Romania to accept refugees if admitted to Schengen. <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/romania-to-accept-refugees-if-admitted-to-schengen/>

51 Nine O'Clock: Migrant crisis: Bucharest's officials are waiting for the European Commission's plan. <http://www.nineoclock.ro/immigrants-crisis-bucharests-officials-are-waiting-for-the-european-commissions-plan/>

2.7. Szlovákia – Irány–Szociáldemokrácia (SMER–sociálna demokracia)

Szlovákia legmeghatározóbb baloldali politikai erejét, a SMER-t 1999 októberében hozta létre Robert Fico a Demokratikus Baloldal Pártja (SDL) szakadása következtében. Az SDL a Szlovák Kommunista Párt utódjaként a 90-es években Szlovákia egyik kulcsfontosságú haladó szellemiségű pártja volt, melyet idővel a reformer fiatalok és a keményvonalas régi vezetők közötti belviszályok politikailag egyre instabilabbá tette. Fico már akkoriban népszerű politikus volt, aki azonban politikai ambícióinak nem tudott érvényt szerezni, így 1999-ben kilépett a széthulló SDL-ből és megalapította saját pártját, a SMER – A Harmadik Utat. A párt, ahogy a nevéből is sejtetett, eleinte a gyenge politikai teljesítményt nyújtó baloldalból kiábrándultak, valamint a jobboldali kormány életszínvonalra gyakorolt intézkedéseinek hatásaival elégedetlenek számára **egy új baloldali alternatívaként határozta meg magát**. 2005-ben, az addigra teljesen **széttagolódott baloldali pártok beolvadásával a párt SMER - Szociáldemokráciára változtatta nevét - ezzel a lépéssel máig egyetlen meghatározó pártban konszolidálódott a szlovák baloldal**.

A SMER a megalakulását követően már az első parlamenti választásán a szavazatok 13%-át szerezte meg, és ezzel komoly kihívónak bizonyult a Mikuláš Dzurinda vezette Kereszténydemokrata Mozgalom (KDH), majd később Szlovák Demokratikus és Keresztény Unió (SDKÚ), vezette kormánykoalíció számára. 2006-ra a Dzurinda vezette jobboldali kormány liberális gazdasági intézkedései egyre fájdalmasabbnak bizonyultak a lakosság számára – Fico ezt a helyzetet kihasználva **egy erősen baloldali, szociálisan érzékeny államképre épített kampánnyal megnyerte a választásokat**. Az ígéretei között

szerepelt az élelmiszertermékekre vonatkozó adóterhek csökkentése, egy új progresszív adórendszer bevezetése és a minimálbérek, valamint az egészségügyi és szociális kiadások növelése.⁵² A szavazatok 29%-ával azonban a SMER koalíciós kormány megalakítására kényszerült – ehhez Fico a szélsőséges nacionalista kirohanásairól ismert Ján Slota vezette Szlovák Nemzeti Pártban (SNS), valamint Szlovákia egyik legellentmondásosabb hírű politikusa, a Vladimír Mečiar vezette Néppárt – Demokratikus Szlovákiáért Mozgalomban (ĽS–HZDS) talált szövetségest. A következő, 2010-es választáson a SMER, bár a szavazatok több mint egyharmadát elnyerve első helyen futott be, ellenzéki pozícióba kényszerült a jobboldali Iveta Radičová vezette négypárti kormánykoalícióval szemben. A Radičová jobboldali koalíciója 2011-ben végül belebukott Európai Pénzügyi Stabilitási Eszköz szlovák hozzájárulásáról szóló, a kormánnyal szembeni bizalmatlansági szavazással egybekötött parlamenti szavazásba. Kihasnálva a legjobban Dzurinda pártját érintő „Gorilla” korrupciós botrányt, **a SMER a jobboldali pártok inkompetenciájára épített kampányával a 2012-es előrehozott választásokon a szavazatok 44%-t söpörte be és ezzel abszolút többséget szerzett a parlamentben.** Fico a 2016-os választások után is kormányon maradt, miután hagyományos kihívói, **a KDH és az SDKÚ is súlyosan leszerepeltek.** Helyüket újonnan alakult jobboldali pártok vették át. Ezen új formációk megosztották az ország szavazóbázisát, melynek következtében a SMER a 2012-es választásokhoz képest **16 ponttal kevesebb szavazatot kapott.** Bázisukból a liberális Szabadság és Szolidaritás (SaS) és a Háló (#Siet'), a populisták Egyszerű Emberek és Független Személyiségek (OLaNO) és a Család Vagyunk – Boris Kollár (SR), valamint a szélsőjobboldali Kotleba – A Mi Szlovákiánk Néppárt (ĽSNS) is szavazókat nyert.⁵³

52 Malová, Darina: 'Slovakia' in: *The Palgrave Handbook of Social Democracy in the European Union*. ed. Jean-Michel De Waele, Fabien Escalona, Mathie Viera, Palgrave Macmillan, 2013, 566. o.

53 Aktuality: Kam utiekli voliči: #Siet' lovila u Freša, extrémisti v Smere a liberálov (grafy) <http://www.aktuality.sk/clanok/320409/siet-lovila-volicov-najviac-u-fresa-extremisti-zas-v-smere-a-u-liberalov-grafy-kam-odisli-volic/>

A gyenge koalíciós lehetőségek miatt sokáig kérdéses volt egy működőképes kormány megalakulása. A SMER végül a Ján Slotától megvált SNS-el, a szlovák-magyar együttműködést ösztönző Most – Híddal, valamint az újonnan alakult, fiatalok szavazatait megszerző – majd pont a Ficóval való kormányalakítás miatt azokat el is veszítő – Hálóval alakított kormányt.⁵⁴

A SMER megalakulása óta Szlovákia egyetlen kormányképes baloldali pártja. Támogatói bázisuk összetétele és ideológiája alapján azonban a SMER **korántsem mondható a klasszikus nyugati értelemben vett baloldali pártnak.** A SMER új pártként eleinte vonzó alternatívának bizonyult a tanult fiatalok körében, azonban Ficó egyre erősödő populista-nacionalista retorikájával folyamatosan csökkent a fiatalokból álló szavazóbázisa. A 2010-es választásokon a liberális, a korrupció megfékezését célkitűző **SaS a SMER fiatal szavazóinak a 37%-t elvette.**⁵⁵ A 2016-os választásokon a 18-21 éves korosztály **7,6%-t, míg a 30 évnél fiatalabb korosztály egynegyedének a szavazatát sikerült elnyerni** – a párt teljes szavazóbázisának összetételéhez képest ez az arány **a SMER számára átlag alatti.**⁵⁶ **A fiatalok szavazatait inkább az establishment-ellenes hangvételő,** újonnan alakult jobboldali pártoknak sikerült elnyernie. Míg a közelmúlt szavazásain rendre kitartottak a SMER mellett az alacsony végzettségű fiatalok, a legutóbbi választásokon 23%-uk inkább **Kotleba szélsőjobb pártját választotta.** Elmondható, hogy a szlovák trendeknek megfelelően a hosszabb ideig hatalmon lévő establishment pártok a korrupciós és klientalista botrányaik miatt **egyre veszítenek népszerűségükből** a fiatalok körében az újonnan

54 *Aktuality: Ak by volili len mladí, Smer by mal silného súpera*, <http://www.aktuality.sk/clanok/312973/ak-by-volili-len-mladi-smer-by-mal-silneho-supera/>

55 *Malová, Darina: 'Slovakia' in: The Palgrave Handbook of Social Democracy in the European Union. ed. Jean-Michel De Waele, Fabien Escalona, Mathie Viera, Palgrave Macmillan, 2013, 560. o.*

56 *Učiteľské noviny: Odkaz mladej generácie - volby 2016*, <http://www.ucn.sk/blogy/odkaz-mladej-generacie-volby-2016/>

alakult, friss, fiatalos **pártok javára**. Mára a SMER választóinak nagy többségét inkább az **50 év feletti, fizikai munkát végző kékgallérosok és munkavállalók, valamint nyugdíjasok alkotják**. Az utóbbi csoport tagjainak több mint fele szavazott Ficora a legutóbbi választáson hála a SMER-SD szociálisan érzékeny programjának.⁵⁷ Területileg lebontva a SMER-SD jellemzően jól teljesít a **vidéki választóköri körzetekben, de gyengébben a fővárosi, kassai, valamint a magyarlakta dunaszerdahelyi és komáromi körzetekben**.⁵⁸

Programját, ideológiáját tekintve a párt **erősen jobboldali gazdaságpolitika-ellenes retorikát hirdet**, melyben hangsúlyos szerepet kap az **erős, centralizált, de szociálisan érzékeny állam**, a redisztribúciós tervek, valamint az oktatás, az egészségügy, a régiók felzárkóztatását célzó programok, valamint a megbízható nyugdíjak – **a bőkezű programok azonban jellemzően csupán ígérek maradnak**, gyakorlati megvalósításuk általában elmaradt. Az első Fico kormány időszakát szakpolitikai szinten inkább Dzurinda örökségének a továbbvitele jellemezte, amely lehetővé tette az euró bevezetését. Így például **nem valósult meg az áfacsökkenés az élelmiszerszektorban**, vagy egy jól átgondolt új adórendszer létrehozása. Ezzel együtt a pénzügyi és korrupciós túlkapásokat sem sikerült megfékezni. Ennek ellenére Fico retorikájában továbbra is hangsúlyos szerepe van **a szegények és az idősök felkarolásának**. **2016-ban a választók számára döntő érv volt a SMER-SD melletti voksolás során a párt szociális programja**. Ezzel szemben a gazdasági, valamint korrupcióellenes programjuk népszerűsége a választók körében messze alulmaradt az újonnan alakult jobboldali

57 *Aktuality: Väčšina dôchodcov volí Smer. Je to pravda alebo len populárny mýtus?*, <http://www.aktuality.sk/clanok/312255/vacsina-dochodcov-voli-smer-fakt-alebo-len-popularny-mytus/>

58 *Aktuality: Výsledky volieb 2016: grafy*, <http://www.aktuality.sk/clanok/319522/vysledky-volieb-2016-grafy/#>

formációk alternatíváihoz képest.⁵⁹ Kiemelendő, hogy bár a SMER-SD programjaiban rendre **megjelennek a környezet védelmére tett utalások**, azok legtöbbször **alárendelődnek a gazdasági prioritásoknak**.

A SMER-SD sikere nagy részben **Robert Fico karizmatikus személyisége köré épült pártstruktúrának tudható be**. Politikailag a SMER-SD stratégiai célja a **rend, igazság és stabilitás** fenntartása. Ennek elérése érdekében a párt egy **pragmatikus-opportunistá politika** nyomán azzal szövetkezik, akivel kormányra kerülhet, politikai ideológiától függetlenül. Az SNS-el és a LS–HZDS-el alakított 2006–2010-es kormánykoalíciójáért az Európai Szocialisták Pártja valamint számos baloldali értelmiségi **is elmarasztalta a SMER-t**. A 2016-os választások után Fico szintén olyan pártokkal alakított koalíciót, akik a választások előtt a baloldali párt politikáját ellenző programmal nyertek szavazatokat.

A Szlovákiában meghatározó **keresztény-konzervatív hagyományt** figyelembe véve a SMER-SD, nyugati baloldali pártokhoz képest **markánsan konzervatívabb és nacionalista nézetet képvisel, ahol a nemzet, család és a vallás kiemelt figyelmet kap**. Ennek nyomán az emberi jogok tekintetében inkább a gazdasági és szociális jogok a hangsúlyosak, ellenben az etnikai vagy a szexuális kisebbségek jogaival.

Bár a SMER a **megalakulása idején nem támogatta Szlovákia Európai Unió tagságát**, álláspontjuk pragmatikus megfontolásokból végül markánsan megváltozott. **Szlovákiát az Európai Unió kulcsfontosságú**

59 *Aktuality: Kam utiekli voliči: #Siet' lovíla u Freša, extrémisti v Smere a liberálov (grafy)*
<http://www.aktuality.sk/clanok/320409/siet-lovila-volicov-najviac-u-fresa-extremisti-zas-v-smere-a-u-liberalov-grafy-kam-odisli-volici/>

strukturális alapokkal látja el, gazdasági szempontból az ország kiemelt stratégiai érdeke az Unióval fenntartott jó viszony. A Közös Agrárpolitika kiemelt jelentőségű Szlovákia számára és támogatják az Unió sikeres gazdasági kormányzásért tett erőfeszítéseit is. A SMER-SD 2006-2010-es kormányzása idején Szlovákia **belépett a schengeni övezetbe, majd bevezette az eurót**, mint fizetőeszközt. Manapság a **szlovák kormányfő éles kritikákkal illeti az EU-t**, amely szerinte túlonkívül elitistává vált, és ahol a legnagyobb államok önkényesen, a kisebb tagországokat kirekesztve, zárt ajtók mögött határoznak az egész Unióra kiható ügyekben.⁶⁰

A migrációs válságot illetően Robert Fico markáns álláspontot képvisel, amely szerint az iszlámnak nincs helye Szlovákiában. A kormányfő úgy nyilatkozott, csak keresztény menekülteket hajlandóak befogadni. **Fico nézetei szerint a migránsok komoly egzisztenciális fenyegetést jelentenek kis országa identitásának egységére.** Éppen emiatt **Fico nem támogatja az EU migrációs politikáját** – olyannyira, hogy az Európai Bíróságnál megtámadta a migránsok kötelező kvóták szerinti szétosztásáról szóló EU-s döntést. E lépések miatt többen úgy vélik, Szlovákia, mint az Európai Unió Tanácsának elnökségét jelenleg betöltő ország, **komoly akadályt jelenthet a migrációs válság átfogó megoldásában.** A kvótákkal szemben a szeptemberi pozsonyi EU csúcson megfogalmazott „útiterv” a külső határok védelmét és a bevándorlók beáramlásának leállítását helyezte középpontba.

⁶⁰ Topky: *Fico prezradil krutú pravdu: Bez EÚ by sme neprezili, hrozí jej koniec!*, <http://www.topky.sk/cl/100535/1557117/Fico-prezradil-krutu-pravdu--Bez-EU-by-sme-neprezili--hrozi-jej-koniec->

FOUNDATION FOR EUROPEAN
PROGRESSIVE STUDIES
FONDATION EUROPÉENNE
D'ÉTUDES PROGRESSISTES

www.feps-europe.eu
www.policysolutions.eu
www.tancsicsalapitvany.hu